

<http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.2298>

Öğr. Gör. Abdullah TURAN
Aksaray Üniversitesi, Ortaköy MYO, Aksaray / TÜRKİYE

Doç. Dr. Vedat YILMAZ
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, Van / TÜRKİYE

Citation: Turan, A. & Yılmaz, V. (2021). Milliyetçiliğin Büyükşehir Belediye Yasalarına Yansımaları. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 8(65), 253-283.

MİLLİYETÇİLİĞİN BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE YASALARINA YANSIMALARI¹

ÖZET

Belediye hizmetleri ile halkı memnun etmeyi başaran siyasal iktidarlar meşruluğunu kuvvetlendirmekte ve bir sonraki seçimde oylarını artırabilmektedir. Bu nedenle halkı memnun etmek için yapısal ve işlevsel dönüşümü sürekli kılmaktadırlar. Belediyelere ilişkin en ciddi değişimlerin yapıldığı dönem AK Parti iktidarı dönemidir. AK Parti iktidar döneminde, belediyeler merkezi teşkilattan birçok vazifeyi devraldığı gibi halkın kararlara katılımı konusunda da demokratik adımlar atılması söz konusu olmuştur. Her siyasal iktidar var olan siyasal ideolojisi temelinde politikalarına yön verir, Büyükşehir Belediyesi yasaları da bu temelde değişim geçirmiştir. AK Parti, kurulduğu günden bu güne kendisini “muhafazakâr demokrat” olarak tanımlamaktadır. Hatta son zamanlarda bu muhafazakârlığın içerisinde “milliyetçilik” güçlü bir şekilde dillendirilmektedir.

Bu çalışmanın amacı; AK Parti'nin milliyetçilik anlayışının ne oranda ve hangi yönde Büyükşehir Belediyesi yasası ve büyükşehir belediyesi yasasında yapılan 6360 sayılı değişiklik sonrası yansıdığı üzerinde bir inceleme yapmak ve böylece milliyetçilik ideolojisinin izlerini var olan yasalarda aramaktır. Çalışma bu konuda bir tespite yönelmesi ile önemli hale gelmektedir. Çalışmanın kısıtı ise AK Parti'nin tüm politikalarına odaklanmaktan ziyade sadece büyükşehir yasası ve yasada yapılan 6360 sayılı değişikliğe odaklanmasıdır. Çalışmanın gerçekleştirilmesi için mevzuat.gov.tr'den yasalar, internet ve kütüphaneden ise makale, tüzük, video türünde birincil ve ikincil kaynaklar tedarik edilmiştir. Çalışmanın kavramsal bölümünde milliyetçilikle ilgili açıklamalara, AK Parti'nin siyasal ideolojisine ilişkin kısa bilgilere yer verildikten sonra uygulama kısmında var olan mevzuatın incelenmesi ile elde edilen milliyetçilik ekseninde ideolojik bulgular ortaya konarak yorumlanmıştır. Çalışma sonucunda ilgili yasalarda milliyetçiliğin sosyal, ekonomik, kültürel anlamda yansımalarının olduğu gibi milliyetçilik karşıtı yansımaların da olduğu elde edilen bulgular arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Büyükşehir Belediyesi, AK Parti, Milliyetçilik, İdeoloji

THE REFLECTION OF NATIONALISM ON METROPOLITAN MUNICIPAL LAWS

ABSTRACT

Political authorities that succeed in pleasing the public with municipal services can strengthen their legitimacy. They can also increase their votes at the next election. Therefore, they make the continuous structural and functional conversion for please the people. The most serious changes in municipalities were made during the AK Party rule. During the AK Party ruling period, municipalities took over many tasks from the central organization. They also provided democratic steps with the participation of the people in the decisions. Every political power directs its policies on the basis of its existing political ideology, and the laws of Metropolitan Municipality have changed on this basis. The AK Party, since its foundation, has defined itself as a “conservative democrat”. In fact, in recent years, nationalism has been strongly expressed in this conservatism.

The aim of this study is to reveal the reflection of AK Party nationalism on the related laws (Upon amendment of Law no. 6360 on Metropolitan Municipality Law and Metropolitan Municipal Law). Thus, in the study, traces of nationalism would be sought on the relevant laws. The study is becoming more important with a focus on this issue. The limitation of the study, it does not focus on all policies of the AK Party. it focuses only on the amendment of Law No. 6360 and Metropolitan Law. For the realization of the study, the laws were obtained from the legislation. On the other hand, articles, regulations, video (primary and secondary sources) were obtained to make the study from the internet and the library. In the conceptual section of the study, short information about the political ideology of the AK Party and explanations about nationalism has been given. In the implementation part of the study, ideological findings obtained by examining the existing legislation related to nationalism have been revealed and interpreted. As a result of the study, the social, economic and cultural reflections of nationalism were determined in the relevant laws. Anti-nationalist reflections were also found in the relevant laws.

Keywords: Metropolitan Municipality, Nationalism, AK Party, Ideology

¹ Bu çalışma “Büyükşehir Belediye Kanunlarında Milliyetçiliğin İzleri” adı altında 24-26 Ekim 2019 tarihinde Karaman’da düzenlenen Uluslararası Kamu Yönetimi Forumunda (KAYFOR 17’de) sunulan bildirinin güncellenmiş ve geliştirilmiş halidir.

1. GİRİŞ

Belediyeler halka en yakın demokrasi mekânları olarak “kamunun yönetildiği yapıdan kamunun yönettiği yapıya” geçilmesi ile birlikte daha da önemli hale gelmekte ve vatandaş için her türlü sorunun çözüm mercii olarak görülmektedir. Belediyelerin hizmetlerindeki kalitenin artması siyasal iktidarın genel seçimlerdeki başarısını ciddi anlamada etkilemesi sebebiyle belediyeler siyasal iktidarlarca önemsenen mekanizmalar olarak üzerine düşülmektedir. Cumhuriyet tarihi boyunca her siyasal iktidar bazen süreç içerisinde değişikliğe gitse de belli bir ideolojinin uygun gördüğü şekilde yerel politikalara yön vermiştir. Bu anlamda AK Parti iktidarı dönemi, yerel yönetim yasalarında en büyük değişikliklerin yapıldığı dönemdir demek Cumhuriyet tarihi göz önünde bulundurulduğunda abartıya kaçmayacaktır. Dolayısıyla AK Parti de kendisinden önceki iktidarlar gibi ideolojisini politikalarına yansıtmaktadır. Özellikle 2016 yılı ile gelişen hadiseler neticesinde AK Parti, var olan ideolojik söyleminde milliyetçiliği daha da ön plana çıkarmıştır. Bu açıdan bu çalışma, büyükşehir yasasında ve büyükşehir yasasında değişiklik yapan 6360 sayılı yasada milliyetçiliğin yansımalarını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

Literatüre bakıldığında millet ve milliyetçilikle ilgili ciddi sayıda çalışmaların yapıldığını ve bu çalışmaların milleti hayal olarak kabul edenlerden milliyetçiliği din olarak görenlere; milliyetçiliğin öldüğünü belirtenlerden milliyetçiliğin ölümsüz olduğunu bildirenlere kadar farklı bakış açılarından değerlendirilmiş birçok çalışma olduğunu rahat bir şekilde söylemek mümkündür (Anderson, 1995; Hayes, 2010; Smith, 2013; Yeniçeri, 2017). Öte yandan milliyetçiliğin birçok türü olması sebebi ile Türkiye’deki milliyetçiliğin gelişmesi de dünyadaki gelişmeye nazaran farklı şartlarda ve şekillerde olmuştur. Bu hususta da yapılan birçok çalışma mevcuttur (Göçek, 2008; Kushner, 1979; Georgeon, 1986; Karpat, 2009; Kafesoğlu, 1970; Sarımay, 2005; Acar (Ed.), 2018). Büyükşehir belediye yasaları da Türkiye’de nüfusun neredeyse % 83’ünü² ilgilendirmesi sebebi ile üzerinde çok durulan ve hakkında çok çalışma yapılan bir konu olarak karşımızda durmaktadır (Yılmaz, 2018; Karaarslan, 2014; Belli ve Aydın, 2017; www.kayfor12.blogspot.com, 2020; www.kaysem10.deu.edu.tr, 2020). Ancak bu çalışma, büyükşehir yasalarını milliyetçilik ideolojisi perspektifinde incelemesi sebebi ile diğer çalışmalardan farklılaşmakta ve son zamanlarda AK Parti’nin söylemini ve fiilini ciddi manada etkileyen milliyetçilik ideolojisinin yansımalarını göstermesi bakımından da önemli hale gelmektedir.

Çalışmanın kısıtı ise AK Parti’nin tüm politikalarından ziyade sadece büyükşehir belediyesi yasalarına odaklanmasıdır. Diğer bir kısıt ise yasaların sadece yazılı metin halinin incelenmiş ve yorumlanmış olmasıdır, dolayısı ile yasaların uygulanmasına dair bir yorumlama yapılmamıştır. İnternet ve kütüphaneden makale, kitap, video türü kaynaklardan ve mevzuat.gov.tr’den yasalar tedarik edilmek sureti ile veri toplanmıştır.

Yapılan çalışma ile “1) AK Parti milliyetçiliği Yasalara milliyetçiliğin hangi özellikleri ile yansıtmıştır? 2) AK Parti’nin, Büyükşehir Belediye Yasalarında milliyetçiliğe aykırı uygulamaları var mıdır? 3) AK Parti Büyükşehir Belediye Yasalarında milliyetçilik yönünden sosyal, kültürel, ekonomik olarak ne şekillerde yansımıştır? 4) AK Parti’nin milliyetçilik anlayışı bu kanunlara yansıma da söylem olarak mı kalmıştır yoksa gerçekten yansımış mıdır?” şeklinde belirlenmiş sorulara cevap aranmıştır.

Çalışmanın *kavramsal çerçevesinin* oluşturulmasında mevzuat.gov.tr’den yasalar, internet ve kütüphaneden ise kitap, makale ve parti tüzüğü türünde birçok birincil ve ikincil kaynaklar tedarik edilip kullanılarak yazımda milliyetçilikle ilgili kavramsal açıklamalar, milliyetçiliğin öne çıkan özellikleri ve AK Parti’nin siyasal ideolojisine ilişkin kısa bilgilere yer verilmiştir. Çalışmanın *uygulama kısmında* ise 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Yasası, 5393 Sayılı yasanın 5216 sayılı yasaca atıf yapılan maddeleri ve 6360 sayılı yasanın metinsel açıdan incelenmesi ile elde edilen milliyetçilik ekseninde ideolojik bulgular ortaya konarak milliyetçiliğin dışı yansıyan özellikleri bağlamında yorumlanması söz konusu olmuştur.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Çalışmanın bu kısmında öncelikle ideoloji kavramına ve bu kavramın tarihsel süreç içerisinde geçirdiği anlamsal değişime yer verilecek, ardından millet ve milliyetçilikle ilgili kavramlar ifade edilerek

² Özellikle 6360 sayılı yasa ile birlikte il sınırlarının belediye sınırları olması sebebi ile bu oran bu denli fazla çıkmaktadır. (<http://www.tbb.gov.tr/belediyelerimiz/istatistikler/genel-istatistikler/> E.T:04.06.2019).

milliyetçiliğin kuramları, milliyetçiliğin Türkiye’yi de içeren doğuşu ve tarihsel gelişimi, milliyetçiliğin tipolojileri ve özellikleri ifade edilecektir. Sonrasında ise AK Parti’nin İdeolojik görünümü -partinin kendi görüşleri zemininde- kısaca ifade edilecektir.

2.1. İdeoloji Kavramı ve Tarihsel Süreçteki Anlamsal Dönüşümü

İdeolojinin herkes tarafından kabul görmüş bir tanımını yapmak bugüne kadar mümkün olmamıştır, çünkü ideoloji terimi çok kullanışlı bir kelime olmakla beraber birbiri ile uyuşmayan anlamları da içermektedir (Eagleton, 1996:17). Grekçe “eidos ve logos” terimleri birleştirilerek oluşturulmuş olan “ideoloji” kavramı “düşünceler bilimi” manasında kullanılmıştır. Yaklaşık iki yüz yaşında olan ideoloji kavramının ilk kullanımı 1796-1798 yılları arasına rastlar ve ilk olarak Fransız filozof Antonie Destutt de Tracy tarafından Paris’te Ulusal Enstitü’de sunulan bildirimlerde kullanılmıştır. Daha sonra ise Tracy, “İdeolojinin Temel Esasları” adlı kitabını yayınlamıştır (Vincent, 2006:1-2). Bu terim o dönemde “herkese doğru düşünme imkânları sağlamak için kullanılacak fikir bilimi” anlamında kullanılmıştır. Şerif Mardin’in belirttiğine göre;

“Destutt, Fransız devriminin Condillac’ın fikirlerinin uygulaması için eşsiz bir fırsat çıkardığına inanıyordu ve bu fırsatın yitirileceğinden endişeliydi. İnsanların yanlış düşüncelerini düzeltmeye yarayacak fikir bilimini yaymanın zamanı gelmişti. İdeologlarla yakın bağları olan Napolyon iktidara geçince bu olanağı ideologlara sağladı. İdeologların yer aldığı "Institut de France" adında bir kuruluşa aydınlanma felsefesinin ilkelerine dayanan bir eğitim sistemi geliştirme görevini verdi. Fakat Napolyon, bir müddet sonra, İdeologları karşısında buldu. Bu çatışmaya yol açan gelişme, imparatorun rejimini pekiştirmek için ihtilâl zamanında konmuş, dinsel kurumların eğitim yapma yasağını kaldırmış olmasıydı. Napolyon’un sosyal ve siyasal sistemi pekiştirmek için verdiği bu tavizi ideologlar beğenmemişti. İdeologların övücü bir anlamda kullandıkları "ideoloji" kelimesi bundan böyle Napolyon’un dilinde alay ve kınama konusu oldu. İlginç olan taraf Napolyon’un şimdi ideologları "metafizik" yapmakla suçlamasıydı. Böylece, "ideoloji", birtakım eksantrik insanların acayip fikirleri anlamını kazandı.” (Mardin, 1997:20-21).

Dolayısı ile Batı tarihi sürecinde ideologların Napolyon tarafından düşürüldüğü kötü durum sonrası Marx’ın fikirlerinin ön plana çıkıp değer kazandığı görülmektedir (Mardin, 1997:22). Marx ise ideoloji kavramını 1840’larda “başlangıçta olduğundan çok farklı anlama gelecek şekilde” kullanmıştır (Vincent, 2006:1). Mardin’e göre, Marx’ın ideolojiye bağladığı anlamları, şu şekilde özetleyebiliriz: “1) "İdeolojik" şekilde düşünmek toplum dinamiğini insanın içinde gömülü bulunduğu günlük hayatının "maddî" unsurlarıyla izah etmemek, bunun yerine fikir hayatını ön plana geçirmektir, 2) Tarihsel bakımdan sınırlı bir görevi olan bir Weltanschauung'u (dünya görüşü) her zaman için geçerli saymaktır, 3) Çıkarlarını paylaştığı grubun etkisi altında iş görmektir (Mardin, 1997:34)”. Toparlanmış bir şekilde ifade edilecek olursa, Marx ideoloji terimini “bir insanın ya da bir toplumsal grubun zihninde egemen olan fikirler, tasarımlar sistemi” anlamında kullanmıştır (Althusser, 2000:66). Öte yandan “ideoloji” siyasette Karl Marx ile birlikte anahtar bir kavram halini almıştır. Marx bu kavramı var olan anlamından farklı bir perspektifte kullanmıştır. Marx, Engels ile birlikte yazdığı “Alman İdeolojisi” adlı kitapta (1846) bu terimi kullanmıştır. Marx’a göre her dönemde yönetici sınıfına ait olan fikir esasında hakim fikirdir, diğer bir ifade ile maddî gücü elinde bulunduran grup hakim olan güçtür ve ayrıca zihinsel üretim araçlarına da hakimdir ve böylece zihinsel üretim gücü olmayanlar bunlara tabidir. Öte yandan Marx sonrası Marksistler de bu kavrama ilgi göstererek ideoloji kavramının sosyal siyasal düşüncede var olan şöhretini artırmıştır (Heywood, 2013:24).

Marx’dan sonra da ideoloji kavramını geliştirmeye yönelik Lenin, Antonio Gramsci, Herbert Marcuse gibi isimlerin önemli katkıları olmuştur. Öte yandan Marksizm dışında ciddi çalışmalar ile katkı sağlayan ilk teşebbüslerden biri ise Karl Mannheim’e aittir. Sonraki aşamada ise ideoloji kavramı İkinci Dünya Savaşı sonrası 1950-1960 arası, soğuk savaş etkisinde şekillenmiştir³ (Heywood, 2013:24-28). Ayrıca 1950’lere gelindiğinde bu kavramın “ideolojinin sonu” hareketince belirtildiği anlamı bunlardan çok farklıdır. Son dönemlerde ise bu kavram üzerinde ki tartışmalar tekrar dönüşüm geçirmiştir (Vincent, 2006:1).

³ Detaylı bilgi için Heywood (2013) sayfa 24-28 arasına bakınız.

Terry Eagleton ideolojideki anlam çeşitliliğini göstermek adına seçtiği bazı ideoloji tanımlarını “(a) toplumsal yaşamdaki anlam, gösterge ve değerlerin üretim süreci;(b) belirli bir toplumsal grup veya sınıfa ait fikirler kümesi; (c) bir egemen siyasi iktidarı meşrulaştırmaya yarayan fikirler; (d) bir egemen siyasi iktidarı meşrulaştırmaya hizmet eden yanlış fikirler; (e) sistemli bir şekilde çarpıtılan iletişim; (f) özneye belirli bir konum sunan şey; (g) toplumsal çıkarlar tarafından güdülenen düşünme biçimleri; (h) özdeşlik düşüncesi; (i) toplumsal olarak zorunlu yanılısma; (j) söylem ve iktidar konjonktürü; (k) içinde, bilinçli toplumsal aktörlerin kendi dünyalarına anlam verdikleri ortam; (l) eylem-amaçlı inançlar kümesi; (m) dilsel ve olgusal gerçekliğin karıştırılması; (n) anlamsal [semiotik] kapanım; (o) içinde, bireylerin, toplumsal yapıyla olan ilişkilerini yaşadıkları kaçınılmaz ortam; (p) toplumsal yaşamın doğal gerçekliğe dönüştürüldüğü süreç (Eagleton, 1996:18)” şeklinde sıralamıştır.

İdeoloji ile ilgili sayısız denebilecek kadar tanım bulunmakla beraber ideolojinin özelliklerini de içerisinde barındıran bir tanımı Vincent şöyle yapmıştır:

“İdeolojiler, insan doğasıyla ilgili anlayışları içine alan ve bu yüzden insanın gerçekleştirmesi mümkün olan ve olmayan şeyleri; insan etkileşiminin doğası üzerine eleştirel düşünceleri; insanın ya kabul ya da reddetmesi gereken değerleri; sosyal, politik ve ekonomik hayatın insanların ihtiyaç ve çıkarlarını karşılayacak doğru teknik düzenlemeleri gösteren kavram, değer ve semboller külliyatıdır. İdeolojiler bu yüzden insanlar için hem tasvir etme hem de buyurma iddiasındadırlar. Bu iki eğilim ideolojide iç içedir. İdeolojilerden aynı zamanda hem belli faaliyetleri ya da düzenlemeleri meşrulaştırması, hem de bireylerin belli amaçlar etrafında toplanmasını sağlayarak onları birleştirmesi beklenir.” (Vincent, 2006:24).

Heywood ideolojiyi “mevcut iktidar sistemini muhafazaya, biraz değiştirmeye veya ortadan kaldırmaya yönelmiş örgütlü siyasal eylem için zemin oluşturan, az çok tutarlı fikir kümeleridir. Bundan dolayı tüm ideolojiler, (a) genellikle ‘dünya görüşü’ biçiminde mevcut düzene ait bir açıklama sunarlar, (b) arzulanan geleceğe ilişkin bir model, bir ‘iyi toplum’ görüşü geliştirirler ve (c) siyasal gelişmenin nasıl yapılacağı ve nasıl yapılması gerektiğini, (a)’dan (b)’ye geçişin nasıl olacağını açıklarlar (Heywood, 2013:28)” şeklinde tanımlamaktadır

Tüm bu açıklamalardan yola çıkarak günümüzdeki anlamıyla birebir uyuşacak olduğu düşünülen Eagleton’un ideoloji hakkındaki vermiş olduğu bir tanımını paylaşmak yerinde olacaktır. Eagleton ideolojiyi kısaca “toplumsal çevremizi yeniden düzenleyecek, böylelikle de duyularımızı dönüştürecek ve fikirlerimizi değiştirecek olan bir safkan toplumsal mühendislik programıdır (Eagleton, 1996:103)” şeklinde tanımlamaktadır.

2.2. Millet (Ulus) ve Milliyetçilikle İlgili Temel Tanımlar

Yeniçeri, millet kavramı üzerinde bir anlayış birliğinin olmadığını, her toplumun ihtiyaçlarına uygun bir tanım yaptığını ve millet kelimesinin anlamlarının tarihi süreç içerisinde sürekli değişmiş olduğunu belirtmektedir (Yeniçeri, 2017:119). Dolayısı ile çalışmada günümüzdeki kullanımı üzerine eğilimesi söz konusu olmaktadır.

Çok boyutlu bir kavram olan milleti Smith “Tarihî bir toprağı/ülkeyi, ortak mitleri ve tarihî belleği, kitleyi bir kamu kültürünü, ortak bir ekonomiyi, ortak yasal hak ve görevleri paylaşan bir insan topluluğunun adı (Smith, 2009:75)” şeklinde tanımlamaktadır⁴.

Millet olmanın şartı olan nesnel ve öznel kriterleri saptama yahut da bazı gruplar millileşirken neden diğerlerinin millileşmediğini sorgulama, genel olarak “dil, etnik köken, ortak toprak, ortak tarih, kültürel özellikler, gelenek, kan bağı, bilinç” gibi unsurlar üzerinden açıklanmaya çalışılmaktadır. Hobsbawm bu husustaki açıklamaları detaylandırdıktan sonra öznel ya da nesnel tanımların tatmin edici olmadığını ve aksine yanıltıcı olduklarını belirtmektedir. Bu nedenle “*Milletler ve Milliyetçilik*” adlı kitabında “milleti oluşturan şeyler”e ilişkin *a priori* herhangi bir tanım vermemiştir ve sadece şu ifadeye yer vermiştir: “Burada yalnızca, başvurulabilecek bir başlangıç varsayımı olarak, kendilerini bir ‘millet’in

⁴ Öte yandan Hobsbawm kavramların önemine dikkat çekerek sıradan şeyler olmadığını ifade etmiştir: “Kuşkusuz kavramlar ayağı yere basmayan felsefi bir tür söylemin parçası değildir; kavramların toplumsal, tarihsel ve yerel kökleri vardır ve dolayısıyla bu gerçeklikler temelinde açıklanmalıdır.” (Hobsbawm, 2010:23).

üyeleri gören yeterli büyüklükteki insan topluluklarının bu halleriyle ‘millet’ sayılmasıyla yetinilecektir” (Hobsbawm, 2010:19-23).

Anderson “ulus”ları hayali cemaatler olarak kabul etmektedir. Bu hususla ilgili şöyle bir tanımla paylaşmaktadır:

“O halde, antropolojik bir ruhla, ulus hakkında şu tanımla öneriyorum: Ulus hayal edilmiş bir siyasal topluluktur –kendisine aynı zamanda hem egemenlik hem de sınırlılık için olacak şekilde hayal edilmiş bir cemaattir. Hayal edilmiştir, çünkü en küçük ulusun üyeleri bile diğer üyeleri tanımayacak, onlarla tanışmayacak, çoğu hakkında hiçbir şey içitmeyecektir ama yine de her birinin zihninde toplamlarının hayali yaşamaya devam eder. Renan da, "ancak, bir ulusun özü tüm bireylerin ortak pek çok şeye sahip olmaları ve aynı zamanda hepsinin pek çok şeyi unutmış olmasıdır" diye yazdığında o kendine özgü sinsi tatlı dilliliğiyle bu hayali niteliğe işaret ediyordu. Gellner da, biraz vahşice de olsa benzer bir şey iddia ediyor: "Milliyetçilik ulusların kendi öz-bilinçlerine uyanma süreci değildir; ulusların var olmadığı yerde onları icat eder.” (Anderson, 1995:20).

Anderson’un belirttiği üzere yüz yüze temas ilkel köylerde olur ve bu tür köyler dışındaki tüm cemaatler hayal edilmektedirler. Bu açıdan cemaatler birbirinden, hayal edilme tarzları ile ayrışır. Anderson ulusların “sınırlı hayal edildiklerini” ifade etmektedir. Öyle ki bir milyardan fazla insanı kapsayan en büyük ulusun bile sonlu sınırları vardır. Onun belirttiğine göre hiçbir ulus kendisini tüm insanlığı kapsıyor şeklide hayal etmez. Öte yandan Anderson ulusların “egemen olarak hayal edildiğini” belirterek ulusların Aydınlanma ve Devrim’in hanedanlıkların meşruluğunu tükettiği bir çağda” oluştuğunu ifade etmektedir. Ayrıca tabiyet kişi aracılığı ile Tanrı’ya değil, doğrudan Tanrı’ya olacak şekilde insanlar özgür hale gelerek egemen olacaklardır ve bu özgürlüğün mihenk taşı devlettir. Anderson ulusun “bir topluluk ve bir cemaat olarak hayal edildiğini” belirtir. Öyle ki her ulusta farklı şekillerde sömürü ve eşitsizlikler olabilmesine rağmen “ulus derin ve yatay bir yoldaşlık olarak” tasarlanmaktadır. Ona göre son iki yüz yılda insanlar, birbirini öldürmekten ziyade, kardeşlik temelinde böyle sınırlı hayaller için ölmeye hazırdırlar (Anderson, 1995:21-22).

Yesevi’nin belirttiğine göre “(...)Soy (ırk)Türkçülerine göre ulus, soy demektir (...) Coğrafya Türkçülerine göre ulus, aynı ülkede oturan toplulukları tümü demektir. Osmanlılara göre ulus, imparatorlukta tüm uyrukları kapsamıştır. İslam birlikçilerine göre ulus, inandış topluluğudur (ümme). Bireycilere göre ulus, bir adamın kendisini bağlı saydığı her hangi bir topluluktur. Toplumbilimine göre, eğitimde, kültürde, duyguda ortaklıktır. Gökalp’e göre ulus, dil, din, ahlak, estetik bakımdan ortak olan, yani aynı eğitimi almış olan bireylerden oluşan bir topluluktur (...)” ve dolayısı ile ulus, kendine özgü bir kültürü olan bir topluluktur (Yesevi, 2018:159-160).

Korkmaz çalışmasında H. Ziya Ülken’in “soy, kavim ve millet” üzerine olan sözünü paylaşmış ve bu ifadeye göre Ülken’in “kavim” ile “soy”u aynı şey olarak kabul ettiğini ve “millet”in de kavimden oluştuğunu belirttiğini ifade etmektedir. Buna göre hem aynı kavimden birçok millet çıkabilmesi söz konusu olabilir hem de birkaç kavim birleşerek bir millet oluşturabilir ki buna örnek olarak “Cermen, Slav ve Latin kavimlerinin birleşmesi ile oluşan Almanlar verilebilir. Dolayısı ile coğrafyanın kavimleri karıştırarak yeni bir karakter inşa etmesi söz konusu olmaktadır (Korkmaz, 2016:10).

Millet ve milliyetçiliğin anlamlarının daha iyi ortaya konulabilmesi bu kavramlarla ilişkili olan etnisite, ırk, vatanseverlik ve yurtseverlik gibi kavramların açıklanmasına bağlıdır. Bu hususta Smith millet kelimesinin alandaki en tartışmalı ve sorunlu terim olduğunu ifade ederek milletin bir devlet ya da etnik topluluk olmadığını belirtmiştir(Smith, 2013:21-23). Yesevi’nin de belirttiği üzere “millet” tarihten ilham alınarak çıkarılabilecek olan bir yapı olarak hem bir temsildir “hem de modern öncesi etnik topluluğun bir dönüşümü olarak bir sürekliliktir”. Etnisite (etnik köken) ise ortak dil ve kültürel kimlik ile tanımlanmaktadır. Millet, etnik gruba nazaran daha bilinçli bir yapı arz etmektedir. Bir ulus bir ya da daha fazla etnisiteden meydana gelmektedir. Bir millet, siyasi kimliğe, kendisinin olan topraklara ve kendine özgü bir edebiyata sahiptir (Yesevi, 2018:61). Etnik kategori ile din ilişkisi de gözden kaçırılmaması gereken mühim bir husustur. Öyle ki her etnik gruba egemen bir din olduğu gibi dini farkları olan grupların etnik kökenleri aynı olsa da “farklı etnik gruplar olarak algılanmaları” söz konusudur. Ethnielerin mülkiyetinde gördüğü bir yer de olabilir bir yerle teritoryal bir bağları da; ethnice fiziksel anlamda kendi teritoryasına sahip olmayabilir, dolayısı ile sembolik olarak bir coğrafi yere,

kutsal yere ya da anavatana bağlı olması kâfidir. Ethnieler, anayurtlarını kaybedip dağıldıklarında ethnies olmaktan çıkmazlar Bu anlamda “etnisite mitlere, belleğe, değerlere ve sembollere ilişkin bir meseledir” (Yeniçeri, 2017:113-114).

Smith, etnik bir topluluğun (ya da Fransızca adıyla söylersek etni'nin) altı ana niteliğini olduğunu belirtmektedir: “1. Kollektif bir özel ad, 2. Ortak bir soy miti, 3. Paylaşılan tarihî anılar, 4. Ortak kültürü farklı kılan bir ya da daha fazla unsur, 5. Özel bir "yurt"la bağ, 6. Nüfusun önemli kesimleri arasında dayanışma duygusu (Smith, 2009:42).”

Etnisite bir gerçek olsa da her şeyi açıklayan bir gerçeklik olduğu söylenemez. Etnisite, insan kimliğini ve aidiyetini ortaya koyan yüzlerce veriden sadece bir tanesidir (Yeniçeri, 2017:114). Smith “milletlerle birlikte ya da onların içinde birçok ethnies bulabiliriz” demektedir. Öte yandan milletler kendi vatanlarında ikamet etmekteyken ethnies yeryüzünün her yanında ikamet ederler. Ethnies bir halk kültürüne değil, sadece ortak kültürel öğeler olan dil, din, görenek ve paylaşılmakta olan kurumlara ihtiyaç duyarken, ortak halk kültürü” milletlerin temel bir niteliğidirler. Ancak devletlerini kaybeden Ermeniler ve Yahudilerin, topraklarını kaybetmelerine rağmen “kamusal dini kültür, ortak yasa ve geleneklerini” koruyarak millet statülerini korumaları söz konusu olmuştur. Bunun yanında bir araya gelmeleri için sebepleri mevcut bulunup “ortak bir tarihi oluşturan ve siyasi anıları paylaşan” ayrı ethnies’i kapsamakta olan Belçika, İsviçre gibi ‘çok etnikli millet’ örnekleri de bulunmaktadır. Bu milletlerin bireyleri hem etnik kimliğe hem de ortak milli kimliğe sahip çıkmaktadırlar(Smith, 2013:26-28). Smith bu hususta millet ve ethnies kavramını şöyle tanımlar:

“Millet kavramını ‘anavatan olarak kabul eden yerde ikamet eden, ortak mitlere ve paylaşılan bir tarihe, farklı bir kültüre, tek bir ekonomiye, bütün üyeleri için ortak yasalara ve göreneklere sahip olan, adlandırılmış insan topluluğu’ olarak tanımlamayı öneriyorum. Ethnies kavramına gelince, o da ‘bir anavatana bağlı, atalardan kalma mitlere, ortak anılara, paylaşılan kültürden bir ya da birden çok öğeye, en azından seçkinler arasında belirli ölçüde dayanışmaya haiz, adlandırılmış insan topluluğu’ diye tanımlanabilir.” (Smith, 2013:25).

Yeniçeri, Paterson’un “milleti” bir atadan gelen, bir soya ve toprağa bağlı olan, bu toprakta tarih, dil, din, yaşam tarzını paylaşan bir topluluk olarak ifade ettiğini, daha dinamik gözlemleri olan Shafer’in ise “alt grup” diye ifade ettiği şeyin “daha küçük olmakla beraber milletin yapısını taşıyan topluluk biçimi olduğunu ve bu alt grup ifadesinin etnikliği anlamada önemli olabileceğini belirtmektedir. Ayrıca etniklik duygusu taşımakta olan etnik gruplar ortak çıkarlara sahip olmalarının yanı sıra kendilerine özgü bir kimlik duygusu taşıyarak bunu gelecek nesillere aktarırlar. Aynı şeyi ırkçı gruplarda yaparlar. Milliyetçiliğin parçası olup grup üyelerini kaynaştırmakta olan etniklik diğer gruplardan da ayrılarak tehlike oluşturmaktadır (Yeniçeri, 2017:115-116).

Smith “ethnies” kavramını “benim terminolojimde bir ethnies sadece ortak bir isim, soy miti, tarih, kültür ve teritoryal birleşme ile bir araya gelen bir halk kategorisi değildir. Ayrıca kurumsal bir insan sever anlamı olan belirli bir kimlik ve dayanışma duygusunun oluşturduğu topluluktur” şeklinde açıklamaktadır (Smith, 2002:55).

Korkmaz, farklı kültür gruplarını tanımlayan “etnisite”nin, ırk ve soyla ilişkili kullanımının yanlış bir kullanım olduğunu, aynı ırka mensup ancak farklı etnisiteye ait topluluklar olduğunu, etnisitenin tercihlere ve sonradan kazanılan kültürel öğelere dayalı iken ırkın değişmeyecek, doğuştan kazanılmış biyolojik öğelere dayandığını belirtmektedir. Aynı şekilde etnisiteyi, “dil, kültür, gelenek gibi unsurlar temelinde birbirine bağlı ve genel olarak aynı soydan olan bireylerden mütevellit görece küçük ölçekli insan topluluğu” şeklinde tanımlamaktadır. Dolayısı ile etnisite, “insanların aynı ata ve kökten geldiği inancı”dır. Bu inanç genetik gerçeklikten ziyade kişilerin kendilerinin böyle olduğuna inanmalarına dayanır (Korkmaz, 2016:29-30).

Yeniçeri’nin belirttiğine göre ırk(soy), bireye biyolojisinin yüklediği bir nitelik olması sebebi ile tek başına çok da anlamlı görülmemektedir. Bireyin herhangi bir soya tabi olmak için bir gayret göstermesine gerek yoktur çünkü doğumla birlikte gerçekleşir. Kişinin beyaz, sarı ya da siyah oluşundan daha ziyade zekâ ve yeteneği toplum içindeki yerini belirlemektedir (Yeniçeri, 2017:229). Dolayısı ile insanlar fiziki yapı olarak birbirlerinden farklı olsalar da genetik olarak benzer durumdadırlar. Öte yandan “ırkçılık” bir politikadır. Öyle ki, aynı ırktan geldiği kabul edilen insanların aynı bayrak altında toplanmasını hedefleyen politikalar bulunmaktadır. Yesevi’nin belirttiği üzere etnik gruplar diğerlerini

dışlayıcı bir özellik göstermekle beraber “ortak kültürel, dinsel ve dilsel özelliklere sahip gruplardır ve ortak bir geçmişi veya soyu paylaştıkları varsayılır”. Aynı şekilde Yesevi belirtmektedir ki: “ırkçılığın etnisitedeki karşılığı etnosentrizmdir” ki etnosentrizm: “bireyin kendi etnik grubunu dünyanın merkezinde görmesi ve diğer etnisitelere karşı olumsuz görüş ve tutumlara sahip olmasıdır”. İrkçilik ve etnosentrizm, bir insan grubu hakkında kalıp yargılarda bulunmaktan daha ağır bir şekilde onlara yönelik ön yargı ve ayrımcı tavırlar sergilemeye dönük durumdadırlar. Bunun en kötü hali ise diğerlerini aşağı kabul etmeleridir (Yesevi, 2018:59-60).

Etnik kimlik çoğu vakit milliyetçiliğin temellerinden biri olarak görülmektedir. “Milliyet”, kabileler, etnik gruplar gibi küçük kategorileri içine alan tek bir büyük kategorik kimliktir. Millet, etnisiteyi içine alsada ondan farklıdır. Çünkü millet, tarihi, kültürel ve siyasi bir kategoridir. Etnisite (etnik kategori) ise dil, din, mezhep, kabile, klan, ırk gibi toplumsal kategorilerden sadece bir tanesidir. Dolayısıyla etnik kategoriyi millet ile özdeşleştirmek bir hata olacaktır (Yeniçeri, 2017:117).

Vincent “yurtseverlik (patriotism), etnisite ve ırkçılık” gibi kelimeleri, “millet ve milliyetçilik” gibi aynı etimolojik kökten türemeyen ancak sürekli, milliyetçilik ile özdeşleştirilen kelimeler olarak ifade etmektedir. Ona göre bu kavramlar ile milliyetçiliğin ilişkisi tartışmalı ve belirsizdir. Hatta literatürde “yurtseverlik”, milliyetçiliğin daha eski ve kabul edilebilir bir görünümümüştü gibi anlaşılabilir. Dolayısıyla ile “yurtseverlik ‘bir kişinin ülkesine duyduğu bağlılık, saygı, sevgi ile ilgili bir şey’ olarak anlamak geleneksel bir hikmettir” ifadelerini kullanan Vincent kelimenin bu kullanımının Roma cumhuriyetine kadar eskiye gidebileceğini belirtmektedir. Bu açıdan yurtseverliğin milliyetçilikten daha kabul görür bir bağlılık formu olarak dikkate alınabileceğini belirten Vincent diğer yorumcuların milliyetçilik ve yurtseverliği, özdeş terimler olarak görüyor olduklarını belirtir. Vincent etnik teriminin yurtseverlikten daha çok önemsendiğini belirterek bu bakış açısı ile etnisitenin genel olarak “biyolojik ve genetik terimlerle anlaşılan akrabalık” gibi doğuştan gelen faktörlere atıfta bulunduğunu, etnik grupların milletlerden daha küçük, daha yaygın ve aidiyet bakımından daha eski ve özel olduğunu ifade etmektedir. Milliyetçilik ile ırkın anlaşılması zor bir ilişki olduğunu belirten Vincent “ırk”ın 19. ve 20. yüzyıl boyu Avrupa’da biyolojik veya genetik bir kategori olduğunu, milliyetçiliğin ara sıra bazı gruplarca ırk gözlüğü ile okunsa da, ayrıca son yıllarda dünyada yaşananlar, milliyetçiliğin ırkçılığa kaydığını göstermiş olsa da (Vincent, 2006:383-384) iki kelimenin aynı anlama gelmesi söz konusu değildir.

Smith milliyetçiliğin onunla birleştirdiğimiz anlam çeşitliliğinin son yüzyıla ait olduğunu belirterek bu kullanımların önemli olanlarını, “1) milletlerin oluşma ya da gelişme süreci; 2) bir millete ait olma duyarlılığı ya da bilinci; 3) bir milletin dili ve simgelerle temsili; 4) bir milleti temsil eden toplumsal ve siyasi hareket; 5) hem genel hem de özel bir millet öğretisi ve/veya ideolojisi”(Smith, 2013:15) şeklinde saymıştır.

Hobsbawm milleti ve milliyetçiliği nasıl gördüğünü “*Milletler ve Milliyetçilik*” adlı kitabında aşağıdaki şekilde açıklamıştır:

“Ben ‘milliyetçilik’ terimini, Gellner’in tanımladığı gibi, yani ‘esasen politik birim ile milli birimin uyumlu olması gerektiğini savunan bir ilke’ anlamında kullanıyorum. (...) ‘millet’i ne aslı ne de değişmez bir toplumsal birim olarak görüyorum. ‘Millet’ yalnızca özgül ve tarihsel bakımdan yakın bir döneme aittir. ‘Millet’ ancak belli bir modern teritoryal devletle, ‘ulus devlet’le ilişkilendirildiği kadarıyla bir toplumsal birimdir; bununla ilişkilendirmedikçe milleti ve milliyeti tartışmanın hiçbir yararı yoktur. Dahası, Gellner gibi ben de, milletlerin oluşumu alanına giren yapaylık, icat ve sosyal mühendislik unsurlarını vurgulayacağım. ‘Milletlerin, insanları sınıflandırmanın doğal, Tanrı vergisi bir yolu olduğu, doğuştan gelen bir... politik kader olduğu iddiası bir mittir; bazen önceden var olan kültürleri alıp onları milletlere çeviren milliyetçilik, bazen de milletleri yoktan icat eder ve genellikle önceden var olan kültürleri tamamen yok eder: Bu bir gerçekliktir.” Kısacası, analitik düzlemde milliyetçilik milletlerden önce gelir. Milletler devletleri ve milliyetçilikleri yaratmaz, doğru olan bunun tam tersidir. Eski kuşak Marksistlerin adlandırdıkları biçimiyle ‘milli mesele’, politika, teknoloji ve toplumsal dönüşümün kesişme noktasında bulunmaktadır. Milletler, yalnızca özgül türde bir teritoryal devletin işlevleri ya da bir devlet (genel bir ifadeyle, Fransız Devrimi’nin yurttaş devleti) kurma özlemi olarak değil, bunun yanı sıra, teknolojik ve ekonomik gelişmenin belirli bir aşaması bağlamında vardır. Bugün çoğu araştırmacı, konuşulan ya da yazılan standart milli dillerin bu

haliyle matbaa, kitlesel okuryazarlık ve dolayısıyla kitlesel eğitimden önce ortaya çıkamayacağına hemfikir. (...)Dolayısıyla milletler ve çağrıştırdığı olgular politik, teknik, idari, ekonomik ve diğer koşullarla ihtiyaçlar çerçevesinde analiz edilmelidir. Bu nedenle millet, benim görüşümce, özünde tepeden oluşturulmuş; ama ayrıca aşağıdan bir bakışla, yani sıradan insanların mutlaka milli olması gerekmediği gibi milliyetçiliği daha da az olan varsayımları, umutları, ihtiyaçları, özlemleri ve çıkarları temelinde analiz edilmedikçe anlaşılabilen ikili bir olgudur.(...). Son olarak, milletler ve milliyetçilik alanındaki ciddi tarihçilerin inançlı bir politik milliyetçi olamayacaklarını eklemekten geçemeyeceğim; olsa olsa, Kitabı Mukaddes'in harfi harfine doğru olduğuna inananların, evrim kuramına katkıda bulunamazlarken, arkeolojiye ve Sami dilbilimine katkıda bulunması gibi bir durum yaşanabilir. Milliyetçilik, açıkça öyle olmadığı bilinen bir şeye sıkı sıkıya bağlanmayı gerektirir. Kenan'ın dediği gibi, "Tarihi yanlış yazmak bir millet olmanın parçasıdır." (Hobsbawm, 2010:24-27) ."

Smith milliyetçilik ideolojisinin "hem simgeleri hem de hareketleri güçlendirmeye ve yönlendirmeye hizmet ettiğini" belirtir (Smith, 2013:19). Smith'e göre milliyetçi ideolojilerin "ortak öz-yönetim, kültürel kimlik ve toprak bütünlüğü" gibi hedefleri ve bu hedeflere ulaşmak için siyasi ve kültürel programları bulunmaktadır (Smith, 2013:39).

Anderson milliyetçilik ve ulus arasındaki kıyaslamayı "ilerici, kozmopolit aydınların (özellikle Avrupa'da mı acaba?) milliyetçiliğin neredeyse patolojik olan doğasını, köklerinin Öteki Karşısında ki korku ve öfkede yattığını, ırkçılıkla akrabalığı vurguladıkları bir dönemde, ulusların bir sevgiyi, sık sık da çok fedakâr bir sevgiyi esinlendiklerini hatırlamak yararlı olur. Milliyetçiliğin kültürel ürünleri - şiir, düzyazı, müzik, görsel sanatlar- bu sevgiyi binlerce farklı biçimle açıkça ifade ediyorlar. Ama diğer yandan benzer bir şekilde öfke ve nefret ifade eden milliyetçi ürünler bulmak ne kadar zor (Anderson, 1995:159)" şeklinde ifade etmektedir.

Milliyetçilik ideolojisinin birçok tanımının yapıldığını ancak bu tanımların çoğunun örtüşerek ortak temaları barındırdığını belirten Smith ana temanın "ağır basan bir millet kaygısı" olduğunu ifade etmektedir. Smith milliyetçiliğin "milleti" kaygılarının merkezine yerleştirerek onun iyiliğini artırmaya çalışan bir ideoloji olduğunu belirtmektedir. Milliyetçiliğin milletin iyiliğini çoğaltmak adına ulaşmak istediği amaçlar ise "milli özerklik, milli birlik ve milli kimliktir". Bu hususta milliyetçilerin görüşü bu üç amaç gerçekleştirilemezse bir milletin varlığını sürdürmesi mümkün değildir(Smith, 2013:20).

Kerestecioğlu tarihsel sürecin son iki asrındaki siyasal gelişmelerin temel çatısının milliyetçi ilkelere belirlendiğini bildirmektedir. Ona göre bu denli etkileyici bir ideolojinin muğlak ve amorf olması ilginç gelse de milliyetçiliği kitlelere ulaşmada bu kadar güçlü kılan da bu muğlaklığın mevcut olmasıdır. İçi boş bir ideoloji olan milliyetçilik koşulların gereğine göre doldurulabilir bir özellik taşımaktadır (Kerestecioğlu, 2010:309).

Tarım toplumunda statü için "kültür" önemli bir unsur iken modern toplum içinde kalabalık insanların herhangi bir tabakanın imtiyazı olmayan tek bir kültürü paylaşmaları söz konusudur. Bu noktada Gellner şunları belirtir(Gellner, 1998:7-8):

"İşte ortak bir kültürün kazanmış olduğu bu önem insanı milliyetçi kimlikle donatır: kendi kültürleri ve onları saran siyasal, iktisadi ve eğitim bürokrasileri arasındaki uyum yaşamlarının biricik gerçeği haline gelir, insanlar bu uyumu sağlayabilmeye ve koruyabilmeye özen göstermelidirler: bu da onları milliyetçi kimlikle donatır. Siyasal alandaki ilk amaçları, kendi ifade biçimleriyle tanımlanan ve bu ifade biçiminin devamını, kullanımını ve savunmasını keskinleştiren siyasi bir birimin üyeleri olmak zorundadır. İşte milliyetçilik budur." (Gellner, 1998:8).

Etnisite ulusu oluşturan bir unsurdur. Ulus etnisitenin bilinçlenip siyasallaşması ile ulus meydana gelmektedir. Milliyetçilik ise hem ulusun siyasallaşmasının bir aracı hem de bir sonucu durumundadır. Öte yandan ulusun siyasi sınırları ile mili sınırlar örtüşerek bir "ulus-devlet" in meydana gelmesi söz konusu olmaktadır (Korkmaz, 2016:19-20). Ulus-devlet, vatandaş ile devlet arası mevcut bulunan bir bağa işaret etmektedir (Yesevi, 2018:61).

19 ve 20.yüzyılın en popüler siyasi örgütlenme formu olan ulus-devletler bu dönemde ciddi anlamda gelişmişlerdir. 19.yüzyıl boyunca özgürlüğün, modernleşmenin ve ekonomik gelişmenin temeli olarak kabul edilen ulus-devletlerin değerlendirilmesinde bazı empirik ve birçok kavramsal problem vardır. İlk “Devlet” terimi üç ila dört yüzyıl boyunca tartışılmıştır. Dolayısı ile ulus-devletin zorunlu olarak belirli bir devlet türünü ima etmiş olduğu söylenemez. İkincisi milletin karakteri hususundaki belirsizliktir. Milliyetçi düşüncenin farklı ekolleri içinde farklı ulus-devlet anlayışları bulunur, bu anlamda ulus-devlet içeriği özel tipolojilere göre ayarlanabilmektedir. Bunun yanında devlet, millet ve bunların birbiri ile olan ilişkilerindeki belirsizlik ve de devlet ya da milletin arasındaki öncelik sorunu da bulunmaktadır. Devlet, millet için koruyucu kabuktur ve Devlet, millet ile özdeş hale gelirse devletin yönetme kudreti artmaktadır. Millet de bir devlet yapısı içinde gelişmektedir. Milletler, şahsi, kültürel yönelimi olan, duygusal olmanın yanı sıra başka kriterlerce de belirtilen sosyal varlıklar iken devletlerin milletlerden yüzyıllar önce var olup varlığını milletsiz de sürdürdüğü ortadadır. Öte yandan milletler devlet sınırlarını aşan yapılardır (Vincent, 2006:421-425).

Korkmaz ulus-devleti, “milliyetçiliğin en büyük önerisi ve milliyetçiliğin devlet önerisi” olarak kabul etmektedir. Ulus-devlet, modern devletin milliyetçilik ideolojisi ve demokrasinin getirileri ile ulaştığı bir halidir. Devlet, milattan çok öncesinden beri günümüze çeşitli evrelerden geçerek gelmiştir. Modern devletin iki asırlık bir mazisi olduğu söylenebilir ve günümüzde devletin “millet, ülke, egemenlik” şeklinde unsurlara sahip olduğu görülmektedir. Ulus-devlet de bu üç unsurun ulus kavramından hareketle biçimlendirilmesi neticesinde ortaya çıkmıştır. Dolayısı ile modernitenin ihtiyaçlarına bir cevap olarak milliyetçilik, ulusu ön plana çıkarmıştır, dolayısı ile ulus esasına dayanan modern devlet milliyetçiliğin bir önerisi olmak sureti ile tarih sahnesine çıkmış bulunmaktadır (Korkmaz, 2016:44-45).

Kalaycı günümüzde tüm devletlerin ulus-devlet şeklinde örgütlendiğini, “devleti”in verili toprak parçası içerisinde yasal teminata dayalı gücü kullanan ve bu gücü kullanma hususunda tekele sahip bulunan bir aygıtı ifade ederken, “ulus”un, topluluk oluşturma hususunda bilince sahip bulunan, ortak kültürü paylaşan, ortak olarak sahip olunan toprak parçası üzerinde ortak bir geçmişe sahip bulunan, ortak bir gelecek projesini arzulayan ve kendini yönetme hakkına sahip bulunan insan grubu olduğunu belirtmektedir. Buradan hareketle Kalaycı’nın ulus-devlet tanımı şöyledir: “Ulus-devlet, sınırları belirlenmiş bir toprak parçası içinde yasal güç kullanma hakkına sahip ve yönetimi altındaki halkı türdeşleştirerek ortak kültür, simgeler, değerler yaratarak, geleneklerle köken mitlerini canlandıran (kimi zaman uydurarak) birleştirmeyi amaçlayan bir tür devletin oluşumuyla tanımlanan modern bir olgudur” Öte yandan Kalaycı ulus-devletin gücünü ulus adına kullandığını iddia ettiğini ve zorlamayı böylece haklı bir nedene dayandırdığını ifade etmektedir (Kalaycı, 2008:92-93).

2.3. Milliyetçiliğin Kuramları

Milliyetçiliğin kökenleri ve tarihi gelişimi her daim tartışılan ve farklı yaklaşımların farklı dayanaklarla açıkladığı bir husus olagelmıştır. Dolayısı ile milliyetçiliğin tarihi gelişiminin sağlam bir zemine oturtulamamasının sebebi ise milliyetçilik hakkında ortaya konan kuramların çeşitliliğidir.

Milliyetçiliğe ilişkin literatürde çeşitli kuramlar mevcut bulunmakla birlikte özellikle üçlü bir sınıflandırma ile: “İlkçi kuram, modernist kuram ve etno-sembolcü kuram” şeklinde bir ayırımın kabul gördüğü söylenebilir (Korkmaz, 2006, Yesevi, 2018; Mermer, 2018).

Primordiyal (perennialist) kuram da denen “İlkçi Kuram” milletlerin özünde doğal bir olgu olduğunu ve bu nedenle eski çağlardan bu yana var olageldiğini, dolayısı ile milletlerin ezelden beri olması ile siyasallaşması neticesinde bir ideoloji olan milliyetçiliği ortaya çıkardığını ifade ederken aynı zamanda bu kuram etnisite çalışmalarından alınmış bir özelliğe de sahip olması ile etnisitenin ne olduğu ve ne vakit ortaya çıktığı ile de ilgili sorular çerçevesinde şekillenmiş bulunmaktadır (Korkmaz, 2016:55) Primordialist kuramcılar “millet”leri insan ruhunun ayrılmaz parçası olarak ve “aile, konuşma, insan bedeni gibi” doğal bir şey olarak kabul etmektedirler. Bu kuramcılara göre bir topluluğun kimliğinin şekillenmesinde “din, dil, toprak ve etnik unsur gibi” unsurlara dayalı bağların önemli olduğu belirtilmektedir. Diğer bir ifade ile bu görüşlerin temelinde “etnik topluluk ve milletler” tarihin doğal birimleridirler. Dolayısı ile bu kuram milliyetçiliğin temelini Antik çağlara kadar geriye götürmektedir (Çağla, 2015:276).

İlkçi kuramın kendi içerisinde üç farklı yorumu bulunmaktadır: “doğalcılık, kültürel yaklaşım ve sosyo-biyolojik yaklaşım”. Bunlardan ilki olarak ilkçiliğin en aşırı versiyonu olan “Doğalcı Yaklaşım” ifade

edilecek olursa bu görüş etnik kimliği koku alma gibi doğal bir parça olarak görmektedir. Ayrıca bu yaklaşıma göre kişilerin ait olduğu etnik topluluk önceden belirlenmiştir. Yani bir kişi hem aileye doğmuştur hem de etnik topluluğa. Doğal düzenin bir gereği olarak insanlar etnik topluluklara ayrılmaktadırlar ve bu grupların kendilerinden olmayana dışlaması söz konusu olmaktadır. Dolayısı ile milletlerin de doğal sınırları, belirli bir kökenleri, kişilikleri, misyonları ve kaderleri vardır. Ayrıca bu yaklaşıma göre milletler ile etnik gruplar arasında bir ayırım yapılmaz ve milliyetçilik her zaman insanlığın temel niteliği durumundadır. Öte yandan “biyolojik ve kültürel yaklaşıma dahil olmamak üzere” ilkçilerin içerisinde bir grubun “*Eskilcilik*” şeklinde ayrıldığını ve doğalcı yaklaşımın aksine “milletlerin doğal olarak var oldukları hususuna karşı şüpheli bir duruş sergileyerek millet ve milliyetçilerin eskiden beri var oldukları görüşünü destekledikleri görülmektedir. Eskilcilerin görüşüne göre bugünün milletlerinin yüzyıllardır süren bir birlikteliğin günümüzdeki uzantısı olması söz konusudur (Özkırmı, 1999:76-81). İlkçilik Kuramı içerisindeki ikinci yaklaşım olan “*Sosyo-Biyolojik Yaklaşım*”a bakıldığında bu yaklaşımın, etnik bağlılığın köklerini, içgüdü ve genetik özelliklerde aradığı görülmektedir. Bu sosyo-biyolojik yaklaşımın temelinde üremenin yattığı bilinmektedir. Daha açık bir ifade ile insanları üremede başarılı olma güdüsünün yönlendirdiğini belirterek bu amaçla insanların en uygun bir davranışa yönelerek yakın ve hısımlarla eşleşmeye yönelerek tanıdığı bildiği kişilerle eylemini sürdürmesi söz konusu olmaktadır. Dolayısı ile akraba olanı üreme için tercih etme genlerde olan bir meseledir ve ayrıca insan kendine yakın olanı kültürüne bakarak belirlemektedir. Öte yandan söylene ve mit gibi kültürel öğelerin etnik kökene dair bilgi vermesi de söz konusudur. Başarılı üreme için kan bağı ile akrabalığın önem kazanmasına bağlı olarak insanlar etnik gruplarına ve de milletlerine karşı içlerinde güçlü duygular barındırmaktadırlar (Özkırmı, 1999:83; Smith, 2013:77-78) Üçüncü yaklaşım olan “*Kültürel Yaklaşım*”a bakıldığında birincil bağlılıkların her şeyden önce var olduğu ve hiçbir şeyden türemeyen, toplumsal ilişkilerden bağımsız duygu ve heyecanlar olduğu, çözülemez, güçlü ve bağlayıcı olduğunu kabul etmektedir. Diğer bir ifade ile bu yaklaşım etnik bağlılıklarda inancı ön plana çıkarmaktadır. Ayrıca bu yaklaşımda ifade edilen inanç “bireyleri, etnik topluluğu yahut da milleti”, ötekilerden ayırdığına inanılan “din, dil ve ortak geçmiş gibi öğelere” bağlayan, “bu öğelerin ilk olma niteliği taşıdığına ve her şeyden önce var olduğuna duyulan inançtır” (Özkırmı, 1999:86-87).

“*Modernist Kuram*” ise ilkçi kuramın savının eleştirisi üzerine inşa edilmiş, milletlerin bu kadar eskilere dayanamayacağını bildiren bir kuramdır. Bu kuramın temel sav olarak “milletlerin ve milliyetçiliğin sanayileşme, kapitalizm, kentleşme, laikleşme ve merkezi devletlerin kurulması gibi modern süreçlerin gerçekleşmesi ile ortaya çıktığını ve milletler ile milliyetçiliğin bu gerçeklerden ayrı düşünülemediğini ifade etmektedir. Dolayısı ile milletler ve milliyetçilikler son iki asır öncesinde yaratılmış varoluşlardır (Korkmaz, 2016:56-57). Gellner, Hobsbawm gibi modernist kuramcılar milliyetçiliğin modern bir olgu olduğunu, milletlerin ilk işaretlerinin 17.yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıktığını ancak “belirli bir millet veya etnik topluluğu sevmenin ideolojik formu olarak milliyetçilikten” ilk olarak 18.yüzyılda söz edilebileceğini belirtmektedirler (Çağla, 2015:276).

“*Etno-Sembolcü Kuram*”, modernistlerin yirmi küsur sene süren hegemonyalarına bir tepki olarak doğmuş ve savlarını da modernist kuram eleştirisi üzerinden ortaya koymuşlardır. Etno-sembolcü terimi çözümlendiğinde etnik geçmişe dolayısı ile kültüre ağırlık veren kuramcılarını nitelemeye kullanıldığı görülmektedir. Bu kuramcılar, ilkçiliği reddetmekle beraber modernist görüşleri de yetersiz bulmuş durumdadırlar. Bu nedenle bu kuram esasında bir orta yol bir sentez özelliği barındırmaktadır. Dolayısı ile modern milletlerin doğuşunu etnik gelişimlerini göz ardı ederek ortaya koymak yanıltıcı olacaktır. Dolayısı ile “bugünün milletleri geçmişin (modern öncesi dönemin) etnik topluluklarının bir devamıdır” demeyi uygun görmektedirler. Dolayısı ile bu kuramın destekçileri, milliyetçiliğin modern çağın bir ürünü olduğunu kabul ederek ilkçiliğe karşı gelmekte ve milliyetçiliği kapitalizm, endüstrileşme gibi modern kuramlarla açıklamanın da yetersiz olduğuna değinerek etnik bağlılığın kalıcılığını reddeden modernistlere de karşı gelmektedirler. Dolayısı ile bu kuram bugünün milletlerini etnik atalarından ayırmaya ve tarihsel süreci geniş almamaya karşı gözükmektedirler (Özkırmı, 1999:195-196). Bu anlamda Habermas’ın da ifade ettiği gibi kavram, bir yandan “hem akrabalık ilişkisi temelinde düzenlenmiş politika-öncesi soy topluluklarını hem de devlet olma ve ya bir ölçüde de olsa siyasi bağımsızlığı kazanma uğraşında olan ulusları” vurgulamaktadır (Habermas, 2012:38). Bu konuda Smith’in de üzerinde durduğu husus “modern öncesi etnik bağların ve ethnies’in kendisinden sonraki milletleri ve milliyetçiliği etkilediği ve bazı durumlarda onlar için zemin hazırladığı”dır (Smith, 2013:86-87).

2.4. Millet ile Milliyetçiliğin Kökenleri ve Kısa Tarihsel Gelişimi

Ulus ya da millet kavramı tarihi süreç içerisinde çeşitli yazarlarca çeşitli tarihlere atıf yapılarak açıklanan ve tarihi süreç içerisinde anlam değişimine uğrayarak günümüzdeki anlamına erişmiş bulunan bir özellik göstermektedir. Milliyetçilik konusunda çalışmalar yapan yazarların çoğunlukla bir önceki başlıkta anlatılan kuramlardan yola çıkarak milliyetçiliğin doğuşu ile ilgili görüş bildirdikleri görülmektedir. Bununla birlikte milliyetçiliğin tarihsel doğuşu anlamında genel kabul gören ise modern zamanların ideolojisi olduğudur. Öncelikle millet kelimesinin kökenine yer verilecek ve anlamsal dönüşümü ifade edilecektir. Sonra milliyetçiliğin kökenleri ya da doğuşu üzerine yazar görüşlerine yer verilerek günümüze kadar olan kısa tarihi gelişimi değerlendirilecektir. Ardından Türkiye’deki durum kısaca ifade edilecektir.

Vincent’in, millet kelimesi ve milliyetçiliği de incelemiş bulunduğu kitabında belirttiğine göre:

“Millet kelimesi, Latince nasci (doğmak) ile natio (doğumla birlikte ait olma ya da doğum yeri) terimlerinden türemiştir. Akriba İngilizce kökteşleri, bazıları dolaylı olarak milliyetçi söylemi şekillendiren doğumla ilgili (natal) ve doğa (natüre) gibi kelimelerdir. Natio’nun ilk basmakalıp anlamı, bu yüzden, doğum ya da doğum yeri dolayısıyla birbirlerine bağlı insanlarla ilgilidir. Kavramın en önemli çağrışımı, doğum yerinin, ‘doğal’ bir insani ilişki formuna temel teşkil etmesidir. İnsan, prima facie (ilk bakışta), milletleri (nations) (etimolojik bakımdan doğa-nature- ve doğal-natural ile ilişkili oldukları için) insani yapılar olarak kategorileştirmenin sıkıntılarını hemen fark edebilir. Milletlerin, insani yapılar olduğunu iddia eden eleştirmen, semantik başta olmak üzere birçok cephede mücadele ediyordur. Bir isim olarak millet (nation) kavramı, İngilizce ve Fransızca’da aşağı yukarı on dördüncü yüzyılda ortaya çıkmıştır. Ancak birçok yorumcunun belirttiği gibi, başlangıçta, millet terimi, dolaysız politik çağrışımlara sahip değildi. Doğrudan politik bir şeye işaret eden kelimeler olarak millet (nation) ve milliyetçilik (nationalism) kavramları, Avrupa vokabülerine on dokuzuncu yüzyılın sonunda ve yirminci yüzyılın başında girmiştir.” (Vincent, 2006:379-380).

Latince’de ilk kullanımı ile “natio” küçük düşürücü bir içeriğe sahip olsa da süreç içerisinde anlamı ciddi bir şekilde değişmiştir. Süreç içerisinde yabancıları anlatmak için bu terim kullanılmış, daha sonra bu terim Ortaçağ’daki kullanımında üniversiteye gelen öğrenci gruplarını bildiren bir kelimedir. 13.yüzyıl sonunda ise “görüş topluluğu” manasına gelmiş, ayrıca bu topluluk kralın temsilcisi olması hasebiyle “siyasal ve kültürel otoritenin temsilcileri”ni ifade etmede kullanılmıştır. 16.yüzyılda ise bu kelime İngiltere’de hem eliti içeren bir anlam taşımış hem de “halk”ı anlatmak için kullanılmıştır (Kerestecioğlu, 2010:315).

Ulus yahut millet kavramı ilk dönemlerde krala özdeş bir kullanımı üstlenmiş olduğundan “kral demek hem devlet hem de millet” demek oluyordu. XIV. Louis Fransız ulusunun tamamen kralın kişiliğinde yaşadığını düşünmekteydi. Fransız ihtilali sonrasında kralın her şey olmadığı anlaşılacak sureti ile “millet, coğrafya merkezli tanımlanmaya başladı”. Kısa bir süre sonra ise milletin coğrafi şartların ürünü olmadığı anlaşıldı. Bu süreçte milleti ekonomik çıkar birliği olarak kabul edenler de çıkmaktaydı. Ayrıca millet sadece siyasi bir topluluk olmadığı gibi irki bir zümre de değildi⁵. Öte yandan topluluk üyeleri arasında yüksek dayanışmayı getiren ise din, dil, soy gibi unsurlar olmakla birlikte bunlar milleti oluşturmada tek başına kâfi gelmeyecekti. Yeniçeri’nin çalışmasında belirttiği üzere, Rosa Luxemburg türdeş bir sosyo-politik olarak milletin olmadığını, milli devletin bir burjuva devleti olarak burjuvanın gelişimine hizmet ettiğini belirtirken Hobsbawm bir halkı millet haline getiren üç ölçütü paylaşmaktadır: “1)ya aktüel olarak ya da yakın bir geçmişte uzun süre varlığını korumuş bir devletle tarihi birlikteliğinin olması, 2) uzun yıllardan beri yazılı bir edebiyat ve milli yönetim geleneğine sahip kültürel bir elitin varlığı, 3) bir fetih kapasitesinin kanıtı” (Yeniçeri, 2017:119-121).

1795 Fransız Haklar Bildirgesi, “belirli bir toprak parçasını elinde bulduran tüm halkların bağımsızlığını ve egemenliğini ilan etmekteydi”. Dolayısı ile millet kavramına ilişkin bu ilk tanım “toprağa bağlılığı ve halk katılımını” vurgulamaktaydı. 1789 Ocağında Emmanuel Joseph Sieyès’in “*Üçüncü Tabaka Nedir*” adlı kitapçığında belirttiği üçüncü tabaka ‘köylüler, esnaf, burjuva, işçiler,

⁵ Yeniçeri’nin aktardığı üzere, Ziya Gökalp insanların, kan ortaklığında olduğu insanlardan ziyade “eğitim ve anadil anlamında ortak olduğu insanlarla birlikte olmak isteyeceğini”, çünkü şahsiyetin ruhta olduğunu, maddi meziyetlerin ırktan gelmesi söz konusu olsa da manevi meziyetlerin ise içinde bulunduğumuz cemiyetten geldiğini belirtir (Yeniçeri, 2017:119-121).

entelektüeller ile rahip ya da soylu olmayan diğer tüm gruplar'dı ve Sieyès bunların tamamını millet olarak ifade etmekteydi. Öte yandan Fransız Devrimi ile birlikte millet, egemenliğin temeli haline gelmişti. Bu noktada milliyetçilik fikrini uyandırarak ve millet ateşini yakarak bu düşünceleri Avrupa'ya yayan kişi Napolyon'du (Çağla, 2015:276-277).

Smith'in "Milli Kimlik" isimli çalışmasında belirttiği üzere milliyetçilik ve milletin tarihi gelişimi ve millet olarak kabul edilecek şeyin değerlendirildiği açıya göre tanımının değişeceği ile ilgili görüşleri şöyledir:

"Pek çok bilim adamının gözünde bir hareket ve ideoloji olarak milliyetçilik'in tarihini 18. yüzyıl sonlarından başlatmak mümkündür. Fransız Devrimi'yle neticelenen dönemden önce gördüğümüz, sadece millî hissiyatla ilgili birkaç geçici ifade ve kültürel bakımdan farklı milletlerin özerkliklerinin öne çıkartıldığı milliyetçiliğin ana fikirlerine dair bulanık imalardı. Oysa milletin Avrupa'da doğuş dönemini bazılarının 18. yüzyıl veya öncesine, bazılarının ise kitlelerin sonunda "millileştirildikleri" ve kadınlara oy hakkının tanındığı 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başına yerleştirmelerinde görüldüğü gibi bu konuda da "modernistler" aralarında bariz bir anlaşmazlık bulunmakla birlikte, milletin tamamen modern bir yapı olduğu konusunda hemfikirdirler. Milletin tamamıyla "modern" bir olgu olduğu iddiasını taşıyan modernistler arasında da millete dair farklı fikirler beslendiği açıktır. Eğer modernistler haklıysalar o zaman modern öncesi dönemlerde ne milletlerin ne de milliyetçiliğin olması mümkündür. O zaman milleti ortaya çıkartan koşullar ilkçağ ve Ortaçağlar'da yoktu ve modern öncesi ile modern kolektif kültürel kimlikler arasındaki farklar tek bir millet kavramı altında toplanacak kadar büyüktür, kitlesel "vatandaş-milletler" sadece sanayileşme ve demokrasi çağında doğabilirler. Bu görüşte fazlasıyla hakikat payı bulunmakla birlikte önemli noktalarda ayrıntılandırılması gerekir. Örneğin milletin doğuşunun ve mevcudiyetinin belirlenmesinde kitleleri ve kadınları kapsayan tek bir ölçütün belirleyici olduğunu varsaymaktadır. Bu yanıltıcı değilse bile beyhude yere sınırlayıcıdır. Üstelik bu ölçüte göre milletleri oluşturacak olan, nüfusun kitleleri askerî ve siyasî bakımdan harekete geçirmiş birimleridir -o zaman erken dönem Sümer kent-devletlerine ya da ilk İsveç kanton milletlerine ne diyeceğiz? Kitleler siyasî faaliyet ya da temsilden hariç tutuldular diye eski Mısır ve Asurlularını millet sıfatından mahrum mu edeceğiz? Bu tam da Batılı bir millet kavramını tamamen farklı bölgelere ve çağlara dayatmak anlamına gelmez mi? (Smith, 2009:76-77) (...)Eğer milliyetçilik sadece kültürel ve siyasî olarak hariçtekilere direniş anlamına geliyorsa o zaman Kamose ve ardılları milliyetçiydiler ve milliyetçilik her çağ ve iklimde görülebilecek bir şeydir. Ama şayet milliyetçilikle, her biri kendine özgü bir karakter taşıyan milletlerden müteşekkil bir dünyayı varsayan ideoloji ve hareketleri, yegâne siyasî iktidar kaynağı ve dünya düzeninin temeli olarak millete karşı duyulan asli bir sadakati düşünüyorsak o zaman bırakın eski Mısır'da Eskiçağ ve Ortaçağ dünyasında da ilhamını bu fikirlerden alan herhangi bir hareket bulmak epeyce güç olacaktır." (Smith, 2009:80).

Smith'in aktardığına göre, Hasting, Ortaçağ milletlerinin milliyetçi olduklarını ifade etmektedir. Ona göre bu milletlerin bir milliyetçilik kuramı olmasa da bilhassa tehdit altındayken ve çatışma çıktığında kendilerine özgü ve etkin bir milliyetçilik göstermekteydiler. Hasting milliyetçiliğin esasında yöreselci bir hareket olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla Hasting'in belirttiğine göre tehdit altında bulunan milletler kendi milliyetçiliklerini oluşturuyorlardı. Ancak 1789 sonrasında milliyetçiliğin gücünün kaynağı "kendi kaderini kendisinin belirlemesi" olduğundan bu tarih sonrasında milleti biçimlendiren milliyetçiliğin kendisi olmuştur. Hasting'e göre modernizm bu süreçte milliyetçiliğin hikâyesinin yarısını anlatmakta ve 1789 öncesi olan hikâyesini atlamaktadır (Smith, 2013:134-135).

Yesevi, çalışmasında "milliyetçilik fikri"nin Rönesans ve Reform dönemlerinde ortaya çıkmış olduğunu belirtmektedir. Rönesans döneminde kendine güvenen bireyler, yenilikleri yürüten kent insanları ve tüccarlar Floransa, Venedik gibi şehir devletlerinde ve de Portekiz, Hollanda ve İngiltere'de görülmüştür. Martin Luther'in gerçekleştirdiği dini reform ile birlikte papalık güç kaybederken krallıklar güçlenmiştir. Skolastik düşünce ile doğal hukuk terkedilerek laik eğitim sistem, rasyonalizm ve reformasyon uygulanmıştır. Reformasyon ise "burjuva ve milliyetçiliğin" gelişmesini sağlamıştır (Yesevi, 2018:23).

Milliyetçilik teriminin modern olduğu hususunun kabul gördüğünü belirten Smith milliyetçiliğin toplumsal ve siyasal anlamı ile kayıtlara geçmiş en eski kullanımının 18.yüzyıl sonlarında “Alman felsefecisi Johann Gottfried Herder ve Fransız karşı devrimci olan rahip Abbe Augustin de Barruel’e” dayandığını bildirmektedir. Terimin 19.yüzyıl başında nadiren kullanılsa da İngilizce ilk kullanımının 1836’da “bazı milletler ilahi bir şekilde seçilirler şeklinde” teolojik bir öğreti olarak ortaya çıktığını belirten Smith sonraki süreçte bu kelimenin “milli benlikçilikle” bir tutma eğiliminin olduğunu ancak genel itibarıyla “milli coşku ya da milli benlik” anlamları olan “milliyet ya da millilik” gibi başka terimlerin tercih edildiğini ifade etmektedir (Smith, 2013:15).

Vincent’in millet ve milliyetçiliğin ilk kullanımı ve kökeni ile ilgili açıklamaları ise biraz daha farklıdır. Vincent’in çalışmasında belirttiği üzere çağdaş hukuk filozofu olarak tanınan Neil MacCormick’in 16.yüzyılda İskoçya’da “bir milli kimlik anlayışının delilini bulduğu” bilinmektedir; Hans Kohn ise 1600’lerin sonunu milliyetçi fikirlerin gelişme zamanı olarak göstermektedir; Lord Acton ise 1772’de Polonya’nın bölünmesini Avrupa milliyetçiliğinin temeli kabul eder; 18.yüzyıl Aydınlanmasının da milliyetçiliğin türeme noktası olarak kabul edilmesi söz konusudur; Elie Kedourie ise 18.yüzyılda Alman felsefesi ve Kant, Fichte gibi yazarların çalışmalarındaki devrimleri milliyetçiliğin tarihi olarak ifade etmektedir. Vincent’in belirttiğine göre bu hususta en çok kabul gören görüş Fransız Devrimi’ne giden dönem ve devrim sonrası dönemdir. Öte yandan milliyetçiliğin 19.yüzyılın bir ürünü olduğunu öne sürenler de çoğunluktadırlar:” Hobsbawm ve Gellner milliyetçiliğin modern anlamı ile kullanımının devletin gelişmesi ve modernleşmesine tekabül eden anlamı ile 19.yüzyılda kullanıldığını desteklemektedirler ve bu dönemde yeni anlamı ile milliyetçiliğin etnisiteden farklı bir şekilde kullanımı söz konusudur”(Vincent, 2006:387-388).

Anderson ulusların “egemen olarak hayal edildiğini belirterek ulusların Aydınlanma ve Devrim’in hanedanlıkların meşruluğunu tükettiği bir çağda oluştuğunu ifade etmektedir(Anderson, 1995:21). Anderson 18.yüzyılı hem milliyetçiliğin doğum zamanı hem de dinsel düşünme çağının ölüm anı olarak ifade etmektedir. Onun belirttiğine göre yeni ve tarihsel bir olgu olan ulus-devletler, siyasal ifadesi oldukları ulusların ezeli bir geçmişten kaynaklandığına ve sınırsız bir geleceğe ilerlediğine inanırlar ve “milliyetçilik”, rastlantıyı(Anderson, 1995:25) yazgıya dönüştürdüğü için büyüldür. Dolayısı ile kişinin bir millete ait olarak doğması rastlantı olsa da o milletin varlığı ebedidir. Bu hususta Anderson şunu ifade etmektedir:

“18. yüzyılın sonuna doğru milliyetçiliği "üreten" şeyin dinsel kesinliklerin aşınması olduğunu ya da bu aşınmanın kendisinin karmaşık bir açıklama gerektirmediğini iddia etmiyorum. Ne de milliyetçiliğin tarihsel olarak dini, bir şekilde "aştığını" iddia ediyorum. İddiam, milliyetçiliğin bilinçli olarak benimsenmiş siyasal ideolojilerle ilişkilendirilerek değil, kendisini önceleyen ve onlardan kaynaklanmış olduğu büyük kültürel sistemlerle ilişkilendirilerek incelenmesi gerektiğidir(...)Ne var ki ulus olarak tasarlanan cemaatlerin, basit bir şekilde dinsel cemaatlerin ve hanedanlık mülklerinin içinden çıkarak onların yerini aldığını düşünmek dar görüşlülük olur. Kutsal cemaatin, dil ve soyların gerilemesinin berisinde, dünyayı kavrama tarzında meydana gelen köklü bir değişim yatıyordu ve ulusun "tasavvur edilmesi"ne en çok katkıda bulunan da bu oldu (...)Bu tür cemaatlerden, topluluklardan biri olan ulus, neden bu kadar popüler oldu?(...) Buraya kadar ki akıl yürütmelerimizin sonuçlarını, kapitalizm, teknoloji ve insanın dilsel çeşitliliğe, olan mahkûmiyetinin birbirleriyle buluşmasının, yeni bir cemaat tarzının hayal edilmesini mümkün kıldığını ve bu yeni tarzın modern ulusların temel morfolojisini hazırladığını söyleyerek özetleyebiliriz.” (Anderson, 1995:26-62).

Kerestecioğlu, “nation” teriminin geçirdiği dönüşümü incelemek suretiyle “milletin siyasi bir özne olarak ortaya çıkışını görece yeni bir durum olarak değerlendirmektedir” (Kerestecioğlu, 2010-317). Hobsbawm, milletlerin tarih kadar eski olmadığını, sözcüğün modern anlamının ise en fazla 18.yüzyıldan eskiye götürülemeyeceğini ifade etmektedir (Hobsbawm, 2010:17). Çağla’nın belirttiğine göre 18.yüzyıl birçok kuramcının kabulünde milliyetçilik yüzyıldır. Ona göre, Amerikan ve Fransız devrimleri ile başlayan bu çağda milliyetçilik dünya ölçeğinde paylaşılar hale gelmiştir. Dolayısı ile modernliğe doğru giden çağda “milliyetçilik ve ulus-devlet” önde gelen dinamikler olarak yer almaktadırlar. Bununla birlikte milliyetçiliğin tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişte gerekli olduğu da kabul edilmektedir. Sanayileşme süreci toplumsal ve coğrafi hareketlilik yarattığı gibi eşitsizlikler de belirgin hale gelerek ulusal kültür içinde yerel kültürler özümsemi. Eğitim, merkezi

olarak verildi ve çalışanlara hareket özgürlüğü temin edildi. Tüm bunlar göz önüne alındığında tarihsel anlamda milliyetçiliğin ilk olarak “erken kapitalist ekonominin ilk ortaya çıkmış olduğu İngiltere, Fransa ve İspanya gibi ülkelerde” görülmüş olduğu söylenebilir. Daha sonra ise Fransız Devrimi ve diğer etkileyiciler ile birlikte Orta ve Doğu Avrupa, Balkanlar, Orta ve Güney Kafkasya coğrafyasına yayıldı. Böylece “etnik ve bölgesel çatışmalar ile milliyetçi temelli savaşlar” popüler konular halini aldı (Çağla, 2015:275-276).

19.yüzyılın ilk yarısında İtalyan ve Alman milliyetçiliklerinin çizgisini liberal güçler belirlemişlerdir ve böylece milliyetçiliğin kurulu düzene muhalif olması söz konusudur. 1848 devrimi sonrasında ise milliyetçiliğin kurulu düzeni desteklediği görülmektedir. 1871 sonrasında ise Avrupa ‘da yürütülen siyaset temelinde ulus-devletlerarası bir mücadele söz konusu olmuştur. 1918’e kadar olan bu yayılımcı milliyetçilik dönemini 1918’e kadar sürmüştür (Kerestecioğlu, 2010:334,337).

Hobsbawm, 1914 öncesi elli yıllık dönemdeki milliyetçilik türlerinin tamamında ortak paydanın “yeni proleter sosyalist hareketleri reddetmesi” olduğunu belirtmektedir (Hobsbawm, 2010:148). 1918 ve 1950 arası dönemde ise milletlerin küreselleşmesi söz konusu olmuştur. Dünya siyasetinin uluslararası hale gelmesi söz konusu olmuş, Avrupa’da çok milletli olan imparatorlukların yıkılması ile milliyet ilkesinin yaygınlaşması söz konusu olmuştur. Özellikle 1917 Sovyet Devrimi’ne bağlı olarak milliyetçilik ve sosyalizm arası mücadelenin iç politikanın yanında dış politikanın da konusu haline gelmiştir. *Wilson İlkeleri* (devlet sınırlarının dil ve milliyet sınırları ile uyumlu olmasını benimsemiştir) ile tanınan self-determination hakkı ile birlikte kapitalist sistemin Bolşevik kartını oynaması mümkün olmuştur. Wilson ilkelerinin çözüm sunamayacak özelliklere sahip olması ile İmparatorlukların ezilen halkları artık yeni devlet yönetiminin ezilen halkları olmuştur. Çünkü homojen bir halkın yaşadığı bir yer mevcut değildi ve çeşitli azınlıklar her yerdedi. Bu durum azınlıkların kitlesel göçe zorlanmasını ya da imhasını getirmişti. Bu dönemde milliyetçiliğin militanlaşması söz konusu olmuştur. Militan ve otoriter milliyetçiliğin kendisini her alanda hissettirmesinin yanında özellikle 1920 ve 1930 arası milliyetçilik “ırkçılık” düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu süreç İkinci Dünya Savaşı’nın zeminini hazırlayacaktır. Savaş sonrasında milliyetçilik Avrupa’da güç yitirmiş görüntüsü verse de Asya ve Afrika’da sömürgelerin bağımsızlaşmasına bağlı olarak ortaya çıkmış bulunan yeni devletlerin uluslaşmasında etkili bir ideoloji olarak varlığını devam ettirmiş ve bu yeni devletler milli görünümünde olsa da çoğu emperyalist işgalin ürünleridir. Öte yandan Ulus-devletin bazen modernleşme temelli olarak ağırlığını yitirmesi söz konusu olsa da milliyetçilik bir ideoloji olarak onu kurma değil ona karşı bir hareket olarak çalışma gayretindedir. Dolayısı ile milliyetçilik 1980 sonrasında Avrupa siyaseti için tekrar gün yüzüne çıkmıştır. 1980 sonrası milliyetçiliği kültür milliyetçiliği, mikro milliyetçilik ve etnik milliyetçilik formatlarında ulus-devletlerin tek bir kültür temelinde sindirmeye çalıştığı yerel ve azınlık kültürlerinin silahları haline gelmiştir (Kerestecioğlu, 2010: 339-346).

Esasında milliyetçiliğin tarihi gelişimini en kısa şekli ile bugüne kadar getiren Anthony Smith’ dir. Smith milliyetçiliğin modernist olan tarihinin kabul gördüğünü ifade etmekte ve süreci şu şekilde açıklamaktadır:

“Bu tarih 18.yüzyılın son çeyreğinde, Polonya’dan ayrılmalar ve Amerikan Devrimi ile başlar, Fransız Devrimi ile devam eder ve Napolyon’un Prusya, Rusya ve İspanya’da gerçekleştirdiği fetihlere duyulan tepkiye kadar uzanır. Bu görüşe göre, milliyetçilik, bu kırk yıllık devrim sürecinde doğmuştur. Akabinde 1810’dan 1820’lere kadar uzanan süreçte Latin Amerika’nın Kreole elitleri arasında olduğu gibi dura kalka Avrupa’nın diğer kısımlarına da -Sırbistan, Yunanistan, Polonya (yeniden)- yayılmıştır. İlk büyük milliyetçilik dalgası, ‘halkların baharı’ diye de adlandırılan Avrupa’daki 1848 Devrimleri ile sonuçlanmıştır. Temel kazanımları ise Almanya ve İtalya’nın Prusya ve Piemonte devletlerinin himayeleri altında birleşmeleri ve Macaristan’ın Habsburg monarşisi içindeki yükselişidir. 19. Yüzyılın son otuz yıllık döneminde Avrupa dışında –Meiji Japonyası, Hindistan, Ermenistan ve Mısır-bazı milliyetçiliklerle birlikte Doğu ve Kuzey Avrupa- Çek, Slovak, Rumen, Bulgar, Litvanyalı, Fin, Norveç, Yahudi- ikinci bir milliyetçilik dalgası filizlenmiştir. Bunlara kısa süre sonra, 20.yüzyılın başlarında Asya’dan çeşitli etnik milliyetçilikler-Türk, Arap, Pers, Burma, Cava, Filipin, Vietnam ve Çin-ve Afrika’daki ilk milliyetçilik kıpırdıkları-Nijerya, Gana ve Güney Afrika’da-eklenmiştir. 1930’lar ve 1940’larla birlikte yerkürede milliyetçiliğin hücumuna uğramamış herhangi bir köşe kalmamış gibiydi. Bu dönem, bir yandan Avrupa’da Nazizm ve İkinci Dünya Savaşı’ndaki

soykırımla sonuçlanan milliyetçiliğin doruk noktasına, öte yandan akabinde gelen Afrika ve Asya'daki sömürgecilik karşıtı 'özgürlükçü' milliyetçiliklere tanıklık etmiştir. Bu hikâyenin kötü bir sonu bulunmaktadır. Milliyetçilik, 'gücünü tüketmiş' olduğu yaygın olarak kabul edildiği bir zamanda, 1960'lar ve 1970'lerde Batı'daki etnik özerklik hareketleri ile bir kez daha hayat bulmuş görünmektedir -Katalonya ve Euskardi (Bask Ülkesi) ve Quebec'te- ve görünüşe göre ancak 1980'lerde sönükleşmiştir. Ardından milliyetçilik, 1988'den sonra Perestrojka ve Glasnost'un Sovyetler Birliği içerisinde sadece unvan olarak var olan cumhuriyetlerdeki milliyetçilikleri teşvik etmesiyle yeniden canlanmıştır; bu da 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılmasına katkıda bulunmuştur. Bu kuvvetli beklenti ortamında, 20.yüzyılın son on yılında etnik milliyetçiliğin yeni trajedilerine tanık olduk-Hint yarımadasında, Orta Doğu ve Afrika Boynuzu'nda, Ruanda'da, Kafkaslar'da, hepsinden önemlisi de Yugoslav savaşlarında ve bunların belirsiz sonuçlarında.” (Smith, 2013:125-126).

Türkiye'deki duruma bakmak için “nation”un karşılığı sayılan “millet” kelimesinin Müslüman alemindeki gelişimini kısaca değerlendirmek yerinde olacaktır. Bu noktada Arapça bir kelime olan “millet” kavramı da süreç içerisinde anlamsal dönüşüm geçirmiştir. Arapçada “millet”in “cemaat-topluluk” anlamına geldiği bilinmektedir. Bu kelime dinsel bir anlamı içermekle birlikte bu kelimenin bir dönem sadece Müslümanları ifade eden bir kelime olarak kullanılması söz konusu olmuştur. Osmanlı'daki “Millet Sistemi”de dinsel bir öze sahiptir. Millet Sistemi Balkanlar'da işlemez hale gelince bugünkü modern manada millet kullanılmaya başlamıştır. Cumhuriyetin ikinci on yılı geçtiğinde milletin taşımakta olduğu dinsel anlamdan sıyrılması adına olduğu düşünülen “ulus” kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Dolayısı ile millet ve nation kelimelerinin bugünkü anlama ancak modern zamanda geçtiği açıkça görülmektedir. Dolayısı ile siyasal meşruiyetin referansı olarak milletten bahsediliyor ise bu kavramın tarihsel olarak yeni olduğu görülmektedir (Kerestecioğlu, 2010-317).

Türklerde milliyetçilik ve millet olgusu ile ilgili duruma bakıldığında çok geri bir tarihe gitmeden Avrupa'da milliyetçiliğin yayıldığı ve milletlerin ortaya çıktığı dönemlere kıyasla bakılacak olursa özellikle İslam'ın kabul edilmesi ile millet algısının değişmeye başladığı görülmektedir. Çünkü İslam'ın kucaklayıcı, birleştirici yapısı Tevhid inancı çerçevesinde gelişmektedir(Şimşek, 2016:56). Özellikle Osmanlı bünyesinde birçok dinin bir arada yaşamını sürdürmesi Türklerin de ev sahibi millet olarak İslam'ın hoşgörüsünü taşımaları Türklerin millet olarak ayrışıp sivrilmesine neden olan bir durumun yaşanmasına engel olmuştur.

Yesevi, Osmanlı döneminde “Türk” teriminin cahil köylüleri ve göçebeleri ifade ettiğini ve Türklerin 19.yüzyılın sonuna kadar kendilerini Müslüman olarak tanımladıklarını belirtmektedir. Öte yandan Osmanlı'da Türk kelimesinin kullanılmamasına karşın ve Avrupalıların Müslümanları Türk terimi ile tanımlamaları ve Osmanlı Devleti'ne Türk Sultanlığı, Türk Hükümeti, Türkiye demeleri de dikkate değerdir. Dolayısı ile dikkat çekici bir şekilde ilk defa Sultan II. Mahmud döneminde resmi yazılarda Osmanlı toprakları için “Türkistan” ifadesi kullanılmış olsa da Türk milliyetçiliğinin doğuşunun Osmanlı modernleşmesi ile açıklandığı görülmektedir(Yesevi, 2018:87-90).

Osmanlıda modernleşme 18.yüzyılın ortası itibarıyla söz konusu olmuş, askeri reformlar, Batı ile ticari ilişkilerin gelişmesi, iletişimin artması, arazi kullanımının değişmesi, teknoloji, ekonomik ve entelektüel gelişme şeklinde gerçekleşmiştir. Ayrıca Osmanlı'da vatandaşların din esaslı bir ayrımı yapılmakla beraber milletler etnik kökene değil dine göre ayrılmıştır. Tüm Osmanlı tebaasına kendi kültürlerini muhafaza hakkı tanınmıştır (Karpata, 2009:22-27; Kalaycıoğlu ve Sarıbay, 2016:22-28).

Osmanlı Devleti, milliyetçilik düşüncesine karşı önlem olarak Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde birçok alanda ıslahatlar yapmıştır (Afşar, 2014:54). Islahat ve Tanzimat fermanları ile getirilen yenilikler neticesinde özellikle Hristiyanlar ticari anlamda kazançlı çıkmışlar ve muhafazakâr “millet” liderleri statü kaybettiği için milliyetçi hareketlerin ortaya çıkması söz konusu olmuştur. Birçok teknolojik yeniliğin yanı sıra açılan okullar ve öğrencilerin yurt dışı tahsili için gönderilmeleri ve böylece Avrupa'da olanlardan etkilenmelerine vesile olmuştur. Öte yandan Tanzimat dönemi millet sistemi yerine bir vatandaşlık teorisi olarak da ifade edilebilecek olan Osmanlıcılığı getirmiştir. Yeni Osmanlılar 1865'de ortaya çıkmış ve modernleşme ile İslam'ı sentezlemeyi hedeflemişlerdir. Dolayısı ile o dönemdeki Türk milliyetçiliğinin amacı “İmparatorluğun Osmanlıcılık ve İslam altında birleşmesi”dir. Osmanlı ifadesi Osmanlı tebaasında ortak kimlik algısı oluşturamamış ve bu sistem yardımı ile gayrimüslimler milliyetçi fikirlere açık hale gelmişlerdir. Osmanlıdan kopmaların başlaması

ve çıkan çatışmalar İslamcılık akımının Arap milliyetçiliğine karşı kullanılmasının işe yaramaması Türkçülüğün önemini ortaya koymuş ve bir yandan meşruti monarşiye ilişkin mücadele verilirken diğer yandan İttihat ve Terakki'nin kendi milli burjuvazisini yaratma uğraşları söz konusu olmuştur. Hatta Türk burjuvazisinin gelişmemiş olması sebebi ile Türk milliyetçiliğinin gelişmediğine inanılmıştır. Daha sonra 1913'de Türk Milliyetçiliği İttihat ve Terakki tarafından resmi ideoloji olarak ilan edilmiştir. Türk milliyetçiliği Cumhuriyet tarihi boyunca çeşitli tipolojilerle uygulanmaya devam etmiş ve tek parti döneminde parti programlarına da önemli bir madde olarak girmiştir (Yesevi, 2018:90-121; Şen, 2008:483-540; Afşar, 2020:1358).

2.5. Milliyetçiliğin Tipolojileri

Milliyetçiliğin birçok farklı kuramı ve kuramcısı olduğu gibi birçok çeşidi de mevcut bulunmaktadır. Ancak tipolojilerin kaç tane olduğunu söylemek mümkün değildir. "Birçok değişik kavram, durum, paradigma ve ideoloji"nin etkisi altında kalan ve onları etkileyen milliyetçilik "tür olarak" çeşitlenmektedir. Dolayısı ile milliyetçiliğin her tipinden bahsetmek çalışmanın konusu kapsamından çıkmak olduğundan literatürde sıkça yer bulanlara kısaca değinilmesi daha uygun görülmüştür⁶ (Ertan ve Örs, 2018:63).

Bir milliyetçilik tipolojisi olarak milliyetçiliğin en eski şekli olan "*liberal milliyetçilik*", Fransız İhtilâline kadar geriye gitmekte ve bu devrimin temel değerlerini taşımaktadır. Liberalizmin "bireysel özgürlük savunusu" üzerine kurgulanmış bir ideolojidir. Milliyetçilerin bu husustaki savunusu: "milletlerin egemen varlıklar olduğu, özgürlüğü hak ettikleri, birçok hakka sahip oldukları gibi, özellikle kendi kaderini tayin etme hakkına sahip olduklarına olan inançları"dır. Bu açıdan liberal milliyetçilik "ilk olarak her türlü yabancı baskıya karşı olması ile ikincisi anayasacılık ve teslimiyet inancından uygulamaya yansıyan öz yönetim ideali" olarak iki temel dayanağa sahip bulunmaktadır. Ayrıca liberal milliyetçiler milletlerinde bireyler gibi eşit olduklarını kabul ederek kendi kendilerini yönetmeleri gerektiğini belirtir, bu açıdan liberal milliyetçilik dünyada bağımsız devletleri inşa etmeyi hedef bilmektedirler (Heywood, 2013:174-175; Recebov ve Taş, 2018:44).

Literatürde çokça karşılaşılan diğer bir milliyetçilik tipolojisi de "*muhafazakâr milliyetçilik*"tir. Her ne kadar 19. yüzyılın başları itibariyle muhafazakârlar milliyetçiliği, düzene ve siyasî istikrara yönelik bir tehdit olarak algılasalar da tarihsel süreç içerisinde anlamsal dönüşüme uğramıştır. Muhafazakâr milliyetçilik, daha çok "millet-inşa süreçlerindeki devletlerde" değil de "kurulu millî-devletlerde" gelişme göstermektedir. Muhafazakârlar evrensel milliyetçilikten daha ziyade, "millî vatanseverlik" kavramında anlam bulan "sosyal bütünlük ve kamu düzeni" üzerine yoğunlaşmaktadırlar. Muhafazakârlar toplumu "organik" olarak kabul eder. Muhafazakârların inancına göre insanlar ancak milli topluluklar içerisinde anlam bulan kusurlu varlıklardır. Bu açıdan muhafazakâr milliyetçiliğin ana hedefi "sosyalistlerin ortaya attığı bölücü bir temel teşkil eden sınıf dayanışmasına karşı "yurtsever sadakati ve ülkeyle gurur duyma anlayışını" canlandırarak "millî birliği muhafaza etmek"tir. Bu açıdan esasında çalışan sınıfın millete dahil edilmesi hususunda muhafazakârların, "milliyetçiliği" panzehir olarak kullanmaları söz konusudur. Gelenek ve tarihin kılavuzluğu temelinde milliyetçiliğin muhafazakâr karakteri sağlanırken bu temelde milliyetçiliğin "geleneksel kurum ve hayat tarzının müdafî" haline gelmesi söz konusu olmaktadır. Muhafazakâr milliyetçiliğin özellikle geçiş dönemleri içerisinde güzel günlere atıf yapan nostaljik ve geriye dönük bir inşa olduğu, bunun için milli günler ve askeri zaferlerin hatırlanmakta olduğu söylenebilir. Özellikle milli kimliğin tehlike altına düşmesi halinde muhafazakâr milliyetçilik büyük önem kazanmaktadır (Heywood, 2013:177-178). Bu tipoloji Cumhuriyet döneminde İslam'ı vurgulamış, Türkçülük akımı tekrar ortaya çıktığında ise Türk-İslam sentezi formatında gerçekleşmiştir (Recebov ve Taş, 2018:43).

"*Atatürk milliyetçiliği*" devlet temelli bir milliyetçilik kurmayı amaç edinmiştir. Atatürk milliyetçiliği "devletin yurttaşı olmak ve kader birliğini paylaşmak" temelli bir milliyetçiliktir. Bu tür milliyetçilikte "etnik köken ve din" ikinci planda yer almaktadır. Dolayısı ile Atatürk Türkiye'sinde, Almanya'dakinin aksine, devletini arayan bir milliyetçilikten ziyade milletini arayan bir devletin varlığından söz edilebilir. Dolayısı ile Türklerin örgütlenerek devlet kurmaktan ziyade "ulus devletin kurulması ile Türk kimliğinin içeriğinin doldurulması" söz konusu olmuştur. Ayrıca Atatürk milliyetçiliğinin "Resmi

⁶ Bu tipolojilerin seçiminde "Dünyada" ya da "Türkiye'de" kullanıla gelen şekilde bir ayırım gözetilmeksizin literatürde çok fazla karşılaşılanlara burada yer verilmiştir.

milliyetçilik veya Kemalist milliyetçilik” şeklinde tanımlandığı da görülmektedir. Adlandırma nasıl olursa olsun Atatürk milliyetçiliğinin temeli, Atatürk’ün millet ve milliyetçilik anlayışına dayanmaktadır ki bu milliyetçilik “modernliği amaçlayan, kendine özgü yanları ağır basmakta olan bir ulus-devlet ideolojisine dayanan” bir milliyetçiliktir (Recebov ve Taş, 2018:42).

“Yayılmacı milliyetçilik” tehlikeli bir tipoloji olarak literatürde yer bulmaktadır. 19.yüzyılın sonlarında milliyetçiliğin saldırgan yönü ortaya çıkmıştır. Bazı ülkelerde “aşırı milliyetçilik” şeklinde de ifadesini bulan bu milliyetçilik saldırgan, sömürgeci ve yayılmacı bir karakter taşımaktadır. Bu milliyetçilik 20.yüzyılda da yüzünü göstermiş, her iki dünya savaşı arasında zirveye ulaşmıştır ve “şovenist, yani fanatik ve bazı milletleri üstün gören yönünü” iyiden iyiye ortaya çıkarmıştır. Milli şovenizmin milli vatansever duygulardan beslenmesi söz konusudur. Bu yönü ile “bütünleyici milliyetçilik” olarak da adlandırılmaktadır. Bu tipolojide sivil nüfus ciddi anlamda askerileşmekte ve mutlak sadakat ile birlikte milletin şerefi sıradan vatandaşın hayatından daha önemli hale gelmektedir. Bu şekilde tavırlar başka bir millette tehdit oluşturacağından milli bütünleşme sıkıca gerçekleşmektedir. Bir de tipoloji olarak bunun tersi özellik gösteren “anti-sömürgecilik ve sömürgecilik sonrası milliyetçilik” adını alan bir tipoloji mevcuttur. Milliyetçilik Avrupa’da doğmuş olsa da sömürgeciliğe bağlı olarak dünya çapında bir fenomen olagelmıştır, çünkü sömürgeleşme “millet olma duygusunu güçlendirmiştir” ve buna bağlı olarak milli özgürlüğün doğmasına, yani “anti-sömürgeci bir milliyetçiliğin” doğmasına neden olmuştur. Özellikle 20.yüzyıl boyunca dünyanın büyük bölümü anti-sömürgecilik temelinde bir dönüşüm geçirmiştir (Heywood, 2013:179-181).

Diğer bir milliyetçilik tipi de “teritoryal milliyetçilik”tir. Toprak, vatan gibi unsurlar bu milliyetçiliğin unsurları olarak kabul görmektedir. Teritoryal milliyetçilikte bununla birlikte milletin mensuplarının kendilerini özdeşleştirecekleri, ait olduklarını hissedecekleri toplumsal ya da teritoryal bir mekânın varlığına ihtiyaç vardır. Az da olsa hatları kesinleşmiş ve sınırları belirlenmiş bu toprak, yani “vatan olarak kabul edilebilecek bu topraklar üzerinde barınan, bunu kabul eden milliyetçilik anlayışına teritoryal milliyetçilik denmektedir. Bu türün mantığına göre “milletin tanınmış ülke topraklarına sahip olmaları gerekmektedir”. Bu hususa Türkiye’de de rastlanmıştır: “Cumhuriyet döneminde Memleketçilik, Anadoluçuluk, Türkiyecilik gibi isimler altında teritoryal milliyetçilik örnekleri bulunmaktadır. Dolayısı ile belli sınırlar içerisinde yaşayan halka “millet vasfı” yüklenmekte ve Anadolu’da yaşayan halkın temel unsur olarak alınması söz konusu olmaktadır. Türkiye’de teritoryal milliyetçilik “Osmanlılık, İslamcılık, Turancılık” ideolojilerine memleketçilik adı altında tepki olarak ortaya çıkmıştır (Recebov ve Taş, 2018:42-43).

2.6. Milliyetçiliğin Özellikleri

Milliyetçiliğin ne gibi özellikler taşıdığını bilmek hem milliyetçiliği anlama hususunda hem de büyükşehir yasalarını analiz etme hususunda önem arz etmektedir. Milliyetçilik iktidarın devamını mümkün kılan, ulusal kimliği kurgulayan bir mekanizmadır. İnsanı temel alan kapsayıcı bir yönü olmakla beraber din olgusu ile de benzeşmektedir. Kendisine karşıtlar yaratarak varlığını devam ettirmektedir (Yegen, 2018:100-101). Milliyetçilik dönemsel olarak ve şartlara göre sağ ve sol özellikler göstermekte, ayrıca demokratik özellikler göstermektedir (Kedourie, 1971:81-83). Bir soy sop meselesi olmaktan ziyade bir kültür meselesi olan milliyetçilik, kültürü geliştirmek için milli kültür ve milli kimliğe sahip çıkar. Onun, “pan” (Pan-İslamizm, Pan-Germenizm gibi) hareketlerin ortaya çıkmasını sağması söz konusu olduğundan birleştirici ve bütünleştiricidir. Toplum bağımsızlığını sürekli kılmak isteyen bu ideoloji ulusal kimlik formu oluşturmaktadır (Yegen, 2018:106).

Milliyetçilik dünyayı “biz-onlar, dost-düşman” şeklinde ayırır. Özellikle bizi onlardan ayıran özellikleri vurgulayarak kötü olan her şeyi onlara atfeder ve onların bizim üzerimizde emelleri olduğunu iddia eder. Milliyetçilik yarattığı zihinsel kalıplara insanları uymak durumunda bırakır. Millet çıkarlarını her daim üstün tutan bu ideoloji, vatan millet adına yapılan her şeyi doğru kabul eden meşrulaştırma unsuru halinde işler. Milliyetçilik dine kıyasla bu dünyaya ait olandır, yani sekülerdir; hegemonya kurmada diğerlerinden üstündür; milli değer ve sembolleri kutsal ve karşı durulmaz sayar, bir milleti diğerleri karşısında meşru kılan şey “tarihi⁷ geçmiş” olduğundan kendine has bir zaman anlayışına sahiptir, farklı ses ve yorumlar milliyetçilik tarafından zararlı görülür ve bastırılır, alternatif geçmişler yok farz edilerek

⁷ Bu tarihin gerçek olmasından ziyade milleti birleştirmesi yeterli görülür. Milli bütünlüğe zarar verecek her olay tarih içerinden dışlanır (Özkırmlı, 2008:15).

“kolektif hafızanın sürekli kontrol altında tutulması sağlanır”, gelecek geçmiş kadar önemsenir, “kader birliği, el birliği, mutluluğu paylaşmak” gibi ifadeler milliyetçiliğin sloganlarıdır, vatansız bir milletin olamayacağı kabul eder⁸, “haritalar”, vatan bilinci yaratma kullanılan tekniklerden sadece bir tanesidir⁹, milli kahraman anıtları ile milletin şanlı geçmişi hatırlatılır ki böylece millet yeniden üretilir, farklı vatan önerileri dışlanır ki Vatan takdir ve değişmezdir (Özkırmı, 2008:14-16).

Kedourie'nin de belirttiği gibi milliyetçilik bireye hürriyet vermek amacını benimser, vatanseverlik ve yabancı düşmanlığı yaratır (Kedourie, 1971:66,77). Smith'in de belirttiği gibi milliyetçilik bir din türü ve kültür biçimi olma özelliğini de taşımaktadır ki bu özelliği milliyetçiliği diğer ideolojilerden ciddi anlamda farklılaştırmaktadır. Ayrıca ideolojik milliyetçilik hareketine can veren üç ölü “milli özerklik, milli birlik ve milli kimlik”tir. Özerklik ve ülke bütünlüğünü ifade eden milliyetçilik, aynı zamanda bireylerin sağlam bir dayanışma içerisinde bulunmalarını ister. Milli gelenek ve yaşam tarzının gelişmesini istemekte olan bu ideoloji “tek bir düşünme, hareket etme ve iletişim kurma” hadisesidir. Topluma özgür kültür kimliği kazandırmayı görev bilen (Smith, 2013:43-47) milliyetçilik, duygusal olarak dışa vuruma açıktır (Heywood, 2013:164). Milliyetçilik insanlara kim olduklarını empoze etmekte, dolayısı ile “tarih verme, sosyal bağlar kurma, kolektif bir ruh uydurma, ortak kader duygusu yaratma” gibi özellikleri bünyesinde barındırmaktadır. Ayrıca milliyetçilik yönetim otoritesini meşrulaştıran (Heywood, 2013:171) bir unsurdur.

“Milletin homojen¹⁰ (türdeş), bölünmez bir bütün olduğu inancı milliyetçiliğin en belirleyici özelliklerindedir. “Siyasi ve milli birimlerin birbirleriyle örtüşmesi gerektiğini savunan bu ideoloji “milletle devletin sınırlarının birebir örtüşüğünü varsayar”. En büyük özlemi türdeş toplum yaratma olan bu ideolojinin aşırı versiyonlarının bunu gerçekleştirmek için “gönüllü asimilasyon, nüfus mübadeleleri, etnik temizlik, soykırım” yapabildiği¹¹ bilinen bir gerçektir. Milliyetçilik, milletin içerisinde barındırdığı farklılıkları görmezden gelir. En büyük bağlılığı “milletle olan bağlılık” olarak kabul eden milliyetçilik, her milletin içinde azınlıklar olduğunu görmezden gelir¹². Milletler canlı organizmalar olduğundan sabit kılınamayacak, bu nedenle de sınırları ya da iç yapıları ve iç bütünleşmeleri değişebilecektir. Milliyetçilik her daim zorlama ile sürdürülemeyeceği için kontrol altında tutmaya çalıştığı kitlelerin onayına ve rızasına da gereksinim duymaktadır, ancak buna rağmen yine de toplum içerisinde farklılıklar içerdiğinden alternatif milliyetçilikler üretmesi söz konusu olabilmektedir (Özkırmı, 2008:22-26).

Milliyetçi duygular devlet otoritesini güçlendirirken çocuklara kahramanların anlatılması, ülkelerinin en iyi ülke olduğunun aşılması söz konusudur diyen Baradat, milliyetçiliğin bir soyutlama olduğunu belirtir, öyle ki bir kral ya da soyluya sadakat duymaktan ziyade “bir fikre, bir geleneğe, bir tarihe ve bir kardeşliğe adanılmasını ister”. Ayrıca ulusal onur, ulusal çıkar, zaferler, kahramanlar, ilgili daha birçok özellikten bahseder. Baradat'ın belirttiği üzere “Milliyetçiliğin ideolojik bileşenleri –dünya görüşü, daha iyi bir yaşama ilişkin tasavvuru ve toplumu geliştirmek için gerekli eylemlere yönelik algısı– pek çok başka ideolojide olanın aksine, açık değil örtüktür”. Bu ideoloji ulusa devlet eliyle hizmet edilmesini önerir. Devlet çıkarı millet çıkarına eşitlenerek “cinsiyet, toplumsal sınıf, dinsel inanç, yerel kaygı, siyasi parti vb. farklılıklarının, ulusal çıkarlarla uyumlu olması ya da baskılanması gerekmektedir”. Milliyetçiliğin dışlayıcı bir yapısı olduğu gibi kişilerden sadece bir ulus-devlete sadık olmasını talep etmesi de söz konusudur. Milli çıkarların her şeyden üstün olduğunu ifade eden ideoloji sadakat bekler. “Modern ulus-devlet ideolojisi” olarak kabul edilen milliyetçilik, teorik bir yapı arz ederken, yurtseverliğin ise eylemsel bir özellik taşıdığı görülmektedir. Milliyetçilikte duygusal bağlılık ciddi anlamda yüksek olarak bulunmakla beraber bireye bir kimlik verir ve bu kimliği benliğin kendisinden daha geniş bir uzama yayar. Bireylerin kendilerini görüp tanımlarını sağlayan bir ayna yaratır. Ulusal öz-çıkara uymayan her şeye ve bireysel çıkarın ulusal çıkarla çelişmesine karşıdır.

⁸ Vatan elde edilememişse vatani elde etme düşüncesi ve inancı ile millet birleştirilir (Özkırmı, 2008:15).

⁹ Pul, poster ve kağıt paralar üzerine harita basılarak logolaştırılır (Özkırmı, 2008:15).

¹⁰ Özkırmı'nın belirttiği gibi “ (...) Milliyetçilik her ne kadar sınırları belli, homojen bir ‘biz’ hayali kursa da, böyle bir ‘biz’ yoktur. Her millet bünyesinde belirli ölçüde farklılık barındırır; milleti oluşturan bireylerin millete dair farklı kurguları, farklı projeleri vardır. Geleceğe yönelik özelemler bireyden bireye, gruptan gruba değişir. Üstelik ‘milli değerler’, milli kültür’, hatta ‘milli kimlik’ zaman içinde değişir, evrilir.” (Özkırmı, 2008:24-25).

¹¹ 20.yüzyılın ikinci döneminde gerçekleşen göçler tek etnik kökene dayanan ve aynı kültürü paylaşan yekpare bir milletin oluşmasını engellemektedir (Özkırmı, 2008:23).

¹² Özkırmı'nın ifadesiyle :Bu azınlıklar farklı etnik kökenlere sahip bireylerden oluşabileceği gibi, egemen grupla aynı etnik kökeni paylaşan, ama farklı millet kurguları, farklı özelemleri, farklı değerleri olan, kısacası ‘farklı düşünen’ bireylerden de oluşabilir (Özkırmı, 2008:23).

Takipçilerine bir tarih şuurunu aşılayıp bir hedef sunan bu ideoloji kişilerin gerektiğinde ulus-devletin iyiliği için sahip oldukları her şeyden –aile, tarih ve hatta bizzat canları– vazgeçmelerini ister. Baradat'ın ifadesiyle “bir değer sistemi tesis eder ve kendisi aracılığıyla toplumun gereksinimlerinin giderilebileceği bir mekanizma sağlar”. İnsanları gerektiğinde olağanüstü eylemlere sürükleyen bu ideoloji kimi insanları birleştirirken kimilerini de yapay sınırlar ile ayırır. Aynı zamanda ilham verici bir özellik de gösteren milliyetçilik, aşırı versiyonlara eriştiğinde emperyalizme de neden olabilmektedir. Ulus çıkarı devlet politikası olduğunda başka bir ulusun boyun eğmesine de neden olabilmektedir (Baradat, 2012:78-82).

2.7. AK Parti'nin İdeolojik Görünümü

AK Parti, kendi siyaset felsefesinin “*Muhafazakâr Demokrasi*” olduğunu ifade etmiştir. AK Parti tarafından yayınlanan “*Muhafazakâr Demokrasi*” adlı kitabın sunuş kısmında muhafazakârlığın son yüzyıla damgasını vurmuş olduğunu, birçok ülkede ise muhafazakârlığın iktidar partisini ya da iktidarın alternatifi olan partiyi ifade ettiğini belirtilmektedir. Türk siyasetinde de muhafazakârlık ve demokrasinin bulunduğunu ve muhafazakâr demokrasi olarak birleştirildiği bildirilmektedir. Bununla birlikte partinin gelenekten hareket ederek, yerli ve köklü değerler sitemini evrensel standartlara sahip olan muhafazakâr siyasette yeniden üretmeyi hedefledikleri belirtilmiştir. Muhafazakâr demokrasinin muhafazakârlığın gen ve tarih kodlarına uygun olarak ve de Türkiye'nin toplumsal ve kültürel geleneklerine yaslanarak ortaya konmasının, Türk siyasetine yeni bir uygulama getireceği bildirilmektedir. Ayrıca parti kendi düşünce geleneği ile defalarca “uygulanmış ve denenmiş siyasal tutumu” yeniden üretmek istemektedir. Dolaysı ile muhafazakârlığın demokratik kodla kodlanması söz konusu olmuştur (Akdoğan, 2003:6-7).

Akdoğan “*AK Parti ve Muhafazakâr Demokrasi*” adlı çalışmasında “muhafazakâr demokrat siyasal kimliğin parametreleri”ni şöyle ifade etmiştir: “Muhafazakâr demokrasi tedrici ve aşamalı değişimi kabul eder; muhafazakâr demokrasiye göre siyaset alanında uzlaşma kültürünün olması gerekmektedir; muhafazakâr demokrasi halk egemenliğini ifade eden siyasal meşruiyet ve anayasallık ile evrensel kurallara dayalı olan hukuki meşruluğu önemser ve milli irade ancak meşrulukla geçerli olur; muhafazakâr demokrasinin sınırları belirlenmiş ve tanımlanmış bir siyasal iktidardan yana olduğu kabul edilir; hukuk devleti, siyasal iktidarı ve tüm diğer kurumları yasal sınırlarla belirlemekle olur ve vatandaşın denetimine imkân sunulmalıdır; demokratik siyaset zeminine her türlü sorun aktarılabilir ve Türkiye'deki toplum içinde var olan farklılık ve çeşitlilikler çoğulcu demokrasiyi geliştirir; muhafazakârlığın radikalizm ve toplum mühendisliğini reddettiği söylenebilir, dolayısı ile geleneksel yapının değer ve kazanımları korunmalıdır; idealizm ile realizm arası bir denge sağlanmalıdır (Akdoğan, 2004:15-17).”

AK Parti muhafazakâr demokrasi anlayışını “ülke ve millet menfaatleri” için gerekli görmektedir. Teori ve pratiğin birlikte sürdürülmesinin meşruluğu sağlayacağı ve tutarlı siyasetin söylem ile eylemin tutarlı olması ile mümkün olacağını belirtmektedir. Halk beklentilerini siyasal alana taşıdıklarını belirtmekte ve siyasal düşüncelerine uygun politikalar üreteceklerini ifade etmektedirler. AK Parti milli iradenin kabulünü arzulamaktadır. Öte yandan Türkiye'de muhafazakârlığın¹³ milliyetçi ve mukaddesatçı anlayışla ilişkili seyir izlediği bildirilmiştir. Öte yandan Muhafazakâr Demokrasi kitabında, Cumhuriyet'in ilk kuşağında muhafazakâr düşünceye yakın olan isimler¹⁴ verilerek bu kimselerin modernleşmeye açık oldukları ve milli kültüre yabancı olmayan bir değişim paradigması arzuladıkları, İslamcılığa fazla dem vurmaksızın ve ırkçı Türkçülüğe prim vermeksizin, resmi ideolojinin kökten değişimine kuşkulu yaklaşan, değişimin kademeli olmasını arzulayan kişiler oldukları belirtilerek bu kişilerin İslamcılık (İslam'a değer vermek) ve milliyetçilik (milli ve yerel değerleri önemsemek) arasında ince bir çizgide gittikleri ve bu çizginin bugüne de yön verebileceği belirtilmektedir (Akdoğan, 2003:7-26).

¹³ Akdoğan'ın çalışmasında yer verdiği üzere “İki tür muhafazakâr tavır vardır. Birincisi, köklü bir geçmişe sahip olup bu kadim geleneğin değerlerini benimseyen, yaşam çevresini onunla sınırlayan, güvenli bir duruştur. Geleneğin bilinçli savunucusu olarak değişimin değersizliğine inanır. Bu tavır aristokrat geleneğin güçlü olduğu toplumlarda etkilidir, ikinci tür ise eldekini korumak, durumu kurtarmak amacıyla takınılan, üzerine ürkeklik sinmiş bir tavidir. Değişimden öz olarak değil, onun getirdiklerine karşı donanımlı olmadığı için korkan bu muhafazakârlık kendisini milliyetçilik gibi farklı söylemlerle ifade edebilir.” (Akdoğan, 2003:46).

¹⁴ Ahmet Hamdi Tanpınar, Yahya Kemal Beyatlı ve Nurettin Topçu.

Akdoğan'ın belirttiğine göre: "Kimlik farklarını doğal bir özgürlük alanı sayarken "millet" dediğimiz çoğulcu bütünü bir arada tutacak ortak değerler ve vatandaşlık bilinci özel bir öneme sahiptir. Muhafazakârlar bu "milli" ortak değerlere özen göstermektedirler (Akdoğan, 2003:87)."

Tekin ise muhafazakâr demokrattığı başka bir perspektiften açıklamayı seçmekte ve Türkiye'de muhafazakârlığın "dinsel kimliğe sahip olan kişilerin kendilerine Müslüman dememek için kullandıkları bir kelime olduğunu" belirtmekte ve ayrıca AK Parti'nin içinden kopup geldiği Milli Görüş'e atıf yaparak Müslüman Demokrat dememek için Muhafazakâr Demokrat tanımlamasına başvurulması durumunu izah etmeye çalışmaktadır. Ayrıca Tekin, Akdoğan'ın Müslüman Demokrat kavramının ayrımcılığı çağrıştırdığı gerekçesi ile kabul edilmeyeceğini belirttiğine de çalışmasında yer vermektedir. Dolayısı ile Akdoğan, AK Parti'nin "toplumun neredeyse tamamına hitap edecek olan muhafazakâr demokrattığı" tercih ettiğini bildirmiştir. Öte yandan milliyetçilik akımı hususunda da Akdoğan'ın AK Parti'yi yerli değerlere önem verme noktasında milliyetçi olarak ifade ettiğini belirtmektedir. Öte yandan AK Parti'nin milliyetçi damarının canlı olduğunu ve kültürel manada ise muhafazakâr olduğunu belirten görüşler mevcut bulunmaktadır. Bununla beraber ataerkil milliyetçi devletçi bir yapının yanı sıra Türk-İslam sentezi geleneğinden olanların da partide yer aldığı bilinmektedir. Partinin "demokrat yönü" ise özellikle AK Parti'nin mazisinde yaşadıklarına dayanmaktadır, çünkü "dayandığı İslami kimlik, türban meselesi, AB düşüncesi" gibi hususların gerginliğe yer vermemek adına demokratik bir zeminde çözülebileceği kabul edilmektedir. Öte yandan "demokratik algı" toplum için cazip gelmekte ve vesayetçi yapıya karşı bir güç olarak görülmektedir (Tekin, 2004:110-124).

3. BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ YASALARI ÜZERİNE MİLLİYETÇİLİĞİN YANSIMALARI

Kavramsal çerçeve bölümünde millet ve milliyetçilik kelimeleri ile ilişkili kavramlar açıklanmış, ardından kuramlar, tarihsel süreçler, tipolojiler incelenerek en son aşamada millet ve milliyetçilikle ilgili, daha doğru bir ifade ile milliyetçiliğin özellikleri ile ilgili birtakım bilgilere yer verilmiştir. Kavramsal çerçevenin içeriğiyle ve özellikle "milliyetçiliğin özelliklerini ifade eden içerikle" yasanın incelenmesi için gerekli zemin oluşturulmuştur. Bu noktada yasanın nasıl bir bakış açısı ile inceleneceğini ortaya koymaya yönelik olarak milliyetçilik ideolojisinin hangi özelliklerde bir odaklanmaya eğildiğini şu ifadeler üzerinden bir değerlendirme ve yorumlama ile ortaya koyabilmek mümkündür:

"Millet faydası demokrasi, halk egemenliği, özgürleştirme, koruma, özgü olanı önemseme, iktidarın devamını sağlama, milli kültür ve milli kimliğe sahip çıkma, milletin her şeyden önce gelmesi, toplum bağımsızlığının sürekliliğinin sağlanması, ulusal kimliğin ön plana çıkarması, bireye hürriyet vermesi, birleştirici ve bütünleştiriciliği amaç edinmesi, ulusal kültürün mümkün ve hakim kılınması, vatanseverlik, yabancı düşmanlığı, milli özerklik-milli kimlik-milli birlik ülkülerinin benimsenmesi, ülke bütünlüğünün muhafazası, milli dayanışmanın sağlanması, tek çeşit düşünme-hareket etme-iletişim kurmanın kabullenilmesi, vatandaş çıkarının gözetilmesi, yarattığı zihin kalıplarına insanları uydurması, biz ve onlar ayrımı yapması, milli tarihi-sembolleri-sekülerliği-hegemonyayı önemsemesi, bir yandan millet egemenliğini önemserken diğer yandan çatlak seslerden nefret etmesi, kolektif hafızayı kontrol edip canlı tutması, milletin homojen hale getirilmesi, türdeş toplum yaratma arzusu, milletin içindeki farklılıkları görmezden gelmesi, kararlarda gerektiğinde kitle onayı ve rızasının önemsenmesi, bir duygusallık yaratması ve krala sadakattense bireylerinden adanmışlık beklemesi, ulusal onur-çıkarcı-zafer-kahramanların önemsenmesi, bireye ve topluma hedef gösterip onları eyleme yöneltmesi, ulusa devlet eliyle hizmet edilmesini önermesi, milli çıkarlar karşısında bireysel arzuların ötelenmesinin istenmesi, bireye kimlik vermesi, aşırı halinin bölmeye sebebiyet vermesi" gibi unsurları bünyesinde barındırmaktadır.

Büyükşehirler kuruluş olarak 1982 Anayasası ile oluşturulmuş organizasyonlar olmakla beraber bu organizasyonlarla ilgili en büyük değişim ve dönüşüm 2004 yılından itibaren gerçekleşmiş ve AK Parti iktidarı özellikle yerel yönetimlerin güçlendirilmesi girişimlerinde bulunmuştur. Bu konuda 2004 yılında 5216 sayılı *Büyükşehir Belediyesi Kanunu* çıkarılmıştır. Bu yasanın süreç içerisinde bir takım değişikliklere tabi tutulması söz konusu olsa da en büyük değişikliğin 2012 yılında çıkarılan 6360 sayılı

yasa¹⁵ ile yapıldığı görülmektedir. 6360 sayılı yasa ile yapılan değişiklikler 5216 sayılı yasa ve diğer ilgili yasalar üzerine işlenmiştir. Öte yandan belediyelerle ilgili yepyeni bir yasa da 2005 yılında çıkarılmış olan *5393 sayılı Belediye Kanunu*'dur. Bu yasanın çıkması ile birlikte 5216 sayılı yasadaki bazı eksiklerin giderilmesi adına 5216 sayılı yasanın bazı maddelerinde bazı durumlarda 5393 sayılı Belediye Kanunu hükümlerinin uygulanması gerektiğine dair atıflar bulunmaktadır¹⁶. Bu noktada çalışma, milliyetçilik ideolojisinin yansımaları hususunda incelemelerde 5216 sayılı yasa ve ilgili yasalarda büyükşehir temas eden maddelerin incelenmesi ile gerçekleştirilmiştir. Ve elbette ki mahalli idarelerin dayanağı olan Anayasa'nın ilgili maddeleri de ifade edilmeden geçilmeyecektir.

1982 Anayasasının "İdarenin bütünlüğü ve kamu tüzel kişiliği" başlığını taşıyan 123.maddesi "idarenin kuruluş ve görevleriyle bir bütün olduğunu" ve ayrıca "merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına göre örgütlendiği" belirtilmektedir. Anayasa'nın 126. maddesinde ise merkezi yönetimin teşkilat yapısını anlattıktan sonra madde 127/1 "mahalli idareler" başlığı altında mahalli idareleri "il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir" şeklinde tanımlamıştır. 127/3 bendi ise "büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir" ifadesine yer vermiştir. Dolayısı ile bir mahalli idare birimi olan Büyükşehir Belediyesi Anayasadan aldığı dayanakla gün yüzüne çıkmış olan ve amacı o yerelde yaşayan insanların ortak ihtiyaçlarını karşılamak olan, karar organları ise halkın arzu ettiği kişilerden oluşan "halk egemenliği, demokrasi, millet faydasını gözetme" gibi milliyetçiliğin dayandığı unsurları uygulayan bir mekanizma olarak oluşmuştur. Öte yandan Anayasasının 123. maddesi ile yinelenen ve orada belirtilen idarenin bir bütün olduğu ifadesi çerçevesinde bir örgütlenmenin mevcut olması da kurumların milliyetçilikteki "ülke bütünlüğü, birleştirici ve bütünleştirici olması, iktidar devamını sağlama" gibi unsurlara dayandığını göstermektedir.

5216 sayılı yasanın 1. maddesi yasanın amacını vermekte, 2. maddesi ise kapsamı vermektedir. 5216 sayılı yasanın 3. maddesinin a fıkrasında büyükşehir belediyesinin tanımı verilmiştir: "Büyükşehir belediyesi: Sınırları il mülki sınırı olan ve sınırları içerisindeki ilçe belediyeleri arasında koordinasyonu sağlayan; idari ve mali özerkliğe sahip olarak yasalarla verilen görev ve sorumlulukları yerine getiren, yetkileri kullanan; karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişisini, (...) ifade eder" şeklinde ifade edilmiştir. Burada büyükşehir belediyesinin ilçe belediyelerini koordine etmesi milliyetçilik açısından "birleştirici ve bütünleştirici" bir fiildir. Öte yandan büyükşehir belediyesinin karar organının seçmenler tarafından seçilerek oluşturulduğu ifade edilmiştir, ayrıca kamu tüzel kişiliği verilerek de yetkilendirilmiştir. 5216 sayılı yasanın 3/b maddesine göre büyükşehir belediyesinin organları: "Büyükşehir belediye meclisi, büyükşehir belediye encümeni ve büyükşehir belediye başkanı"dır. Dolayısı ile encümenin belli bir oranda atanmış olarak bulunan ve uzmanlık bilgisinden faydalanılan kısmı hariç tamamen seçilmişlerden meydana gelen bir yapı mevcuttur. Bu durum milliyetçilik özelliklerinden "halk egemenliği ve demokrasi"yi sağlama şeklinde bir fiili ortaya koymaktadır. İdari ve mali özerkliğe sahip olması ise kararlarda seçilmiş bir meclisin halk adına karar vermesi söz konusu olduğundan bu durum da "halk egemenliği ve demokrasi" yi çağrıştıran ifadelerdir.

5216 sayılı yasanın 4.maddesi büyükşehir kurulmasının şartının en az 750 bin nüfusa sahip olmak olduğunu belirtmiştir. Buradaki temel mesele nüfusun fazla olmasına bağlı olarak ortaya çıkacak kargaşa ve bölünmüşlüğü büyükşehir belediyesi koordinatörlüğünde birleştirilerek ortadan kaldırmak ve kaynak israfını ortadan kaldırmak adına ölçek ekonomisini korumaktır denebilir¹⁷. Bununla birlikte 5216 sayılı Kanununda önemli değişiklikler meydana getiren 6360 sayılı Kanunun genel gerekçesinde ifade edildiği gibi bu yasa ile hizmet sunumunda daha etkili ve verimli bir yönetsel yapının oluşturulması amaçlanmıştır (Belli ve Aydın, 2016:1701). Bu durum milliyetçiliğin "milletin çıkarı" unsuru ile ilişkilendirilebilir. Dolayısı ile ekonomik ve idari olarak çıkabilecek sorunların azaltılması hususunda katkı sağlaması mümkün olmuştur. 5216/5.maddede büyükşehir belediyesinin sınırları verilmekte iken, 5216/6. maddenin ise 6360 sayılı yasa ile mülga edildiği görülmektedir.

¹⁵ On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.

¹⁶ Örneğin madde 7 ve madde 28'de bu ibareler bulunmaktadır.

¹⁷ Bu konuda optimal belediye büyüklüğü ile ilgili Atmaca'nın çalışmasına bakınız (Atmaca,2013:170-176).

5216 sayılı yasanın 7. maddesi Büyükşehir Belediyesinin görev, yetki ve sorumluluklarına yer vermiştir. “7/a” fıkrasında görüldüğü üzere, büyükşehir belediyesinin “ilçe belediyesinin görüşü doğrultusunda ilgili planları oluşturduğu, hedefleri belirlediği ve bütçeyi oluşturduğu belirtilmiştir. Burada milliyetçiliğin özellikleri olarak “millet çıkarı ve demokrasi” söz konusudur. Ayrıca israf olmaması adına bütçe oluşturulmadan önce gerekli fikir alışverişinin olması gerektiği belirtilmiştir ki bu da milliyetçiliğin “demokrasi ve -ekonomik açıdan- millet menfaati” unsurlarını ifade etmektedir. “7/b” fıkrası incelendiğinde imara ilişkin planların çevre düzeni planına uygun olması gerektiği belirtilerek bu hususta ilçe belediyeleri ile birlikte hareket edilerek planların uygulanmasının denetlenmesi “milli çıkar, koruma, birleştiricilik” gibi milliyetçilik unsurlarını ön plana çıkarmaktadır. “7/c ve 7/d” maddelerinde ruhsat vermek sureti ile denetlemek üzerine yoğunlaşması ile yine milliyetçiliğin “toplum menfaatlerini koruma ve milli çıkar” unsurları gözetilmiştir demek doğru olacaktır. “7/e” maddesi ise 5393 sayılı yasanın 69 ve 73. maddelerine atıf yapmış ve büyükşehirlerin belirtilen maddelerdeki yetkileri kullanacağından bahsedilmiştir. 5393 sayılı yasanın üç fıkradan oluşan 69. maddesi belediyelere “düzenli bir kentleşmeyi hedeflemesi, vatandaşın konut ihtiyacını karşılaması, sanayi ve ticareti gözetken alt yapıli araziler üretmesi ve bu arazileri üretirken özellikle korunması gereken yerleri ve tarım arazilerini zarar vermeden hareket etmesi gerektiğinin belirtilmesi, ayrıca konut ya da toplu konutlar yaparak satması, kiralaması, bu amaçla gerekli kamulaştırmaları yapabilmesi ya da arazi trampa edebilmesi, bu amaçla diğer kurumlarla işbirliği yürütebilmesi, gerekli tesisleri açabilmesi, dar gelirlilik, afete maruz kalmışlık ve benzeri özel durumlara özgü olarak arsa tahsis yapabilemesi” gibi hususlarda yetkiler vererek söz konusu belediyelerin kent doğasının önemsenmesi, arazilerin işletilerek ekonomik gelir elde edilmesi, iş imkânlarının artırılması, vatandaşın ev sahibi olabilmesinin temin edilmesi fiillerini içermesinden dolayı milliyetçiliğin “koruma, milli çıkar, millet her şeyden önce gelir, milli dayanışma” gibi unsurlarına atıf yapmış olduğu ifade edilebilir. 5393 sayılı yasanın 73. maddesinde ise belediye meclisinin vereceği kararla “konut alanları, sanayi alanları, ticaret alanları, teknoloji parkları, kamu hizmeti alanları, rekreasyon alanları ve her türlü sosyal donatı alanları oluşturmak, eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek, kentin tarihi ve kültürel dokusunu korumak veya deprem riskine karşı tedbirler almak” için kentsel dönüşüm projeleri yürütülebileceğini ifade etmiştir. Bu dönüşümün gerçekleştirilmesinde yıkım, boşaltım ve kamulaştırmada anlaşmanın esas alındığı belirtilmiş ve maddenin diğer kısımlarında kentsel dönüşümle ilgili diğer ayrıntılara yer verilmiş ve bu hususların tamamında yaşama alanının güzelleştirilmesi, vatandaşın ferah bir yaşama alanına ulaşması açısından gerekli düzenlemeler anlatılmıştır. Bu fiillerin gerçekleştirilmesi esasında vatandaşın ferah bir ortama ulaşması, doğal afetlerden korunması, sanayi gibi alanların hem ekonomik getirisi yüksek olarak birleştirilmesi hem de halka zarar vermeyecek kadar kent merkezine uzak konuşturulması, sosyal alanlar ve rekreasyon ortamları ile vatandaşın daha müreffeh bir alana erişmesi, kentte var olan tarih dokusunun ve kültürel yaşantının devamının sağlanması gibi fiilleri barındırması ile esasında milliyetçiliğin “özgürleştirme, koruma, milli kültür ve kimliğe sahip çıkma” gibi özelliklerine uygun davranıldığı söylenebilir.

5216 sayılı yasanın 7/f maddesinde ulaşım planlaması, durak planlaması, ücret tarifelerinin belirlenmesi, zaman ve güzergâh, park yeri, trafik düzenlemesi gibi işlerden bahsederken, 7/g’de ulaşım yollarının yapımı, bakımı, temizliği, açılmasından bahsetmektedir. 7/h’de coğrafi ve kent bilgi sistemlerini kurmaktan; 7/i’de çevrenin, tarım alanlarının, su havzalarının sürdürülebilir kalkınma ilkesine uygun olarak korunmasından, ağaçlandırma yapılmasından, halk sağlığına zararlı yerlerin şehir dışına taşınmasından, katı atık yönetimini planlamak ve gerekli tesisleri kurmaktan; 7/j’de gıda tahlilleri yapılması ve gıda işyerlerinin ruhsatlanmasından; 7/k’de zabıta hizmetleri yürütmekten; 7/l’de terminal ve otopark yapmak ya da yaptıırıp işletmekten; 7/m’de sosyal alanlar, parklar, hayvanat bahçeleri, kütüphaneler, müze, spor alanları, hayvan barınakları vs. alanlar yapmak ve işletmekten, sporculara ödül vermekten; 7/n’de mabet ile sağlık, kültür ve eğitim hizmetleri için bina ve tesis yapmak, onarmaktan; 7/o’da kültür ve tabiat varlıkları ile birlikte tarihi dokunun korunmasını sağlayarak gerekli desteği sağlamaktan; 7/p toplu taşıma için gerekenlerin yapılmasından; 7/r’de su ve kanalizasyon hizmetleri için gerekli çalışmaları yürütmek ve derelerin ıslahını gerçekleştirmekten; 7/s’de mezarlık hizmetlerinden; 7/t’de toptancı halleri, mezbahalar yapmak ve ruhsatlandırmaktan; 7/u’da afet, itfaiye, acil yardım hizmetleri, patlayıcı ve yanıcı madde depolama tesis yeri tespitini yaparak her türlü kuruluşu bu nedenle denetlemekten ve ruhsatlandırmaktan; 7/v’de sağlık merkezleri, hastaneler ile yaşlı, engelli, kadın, genç ve çocuklara yönelik sosyo-kültürel alanlar yapmak, meslek beceri kursları açmak ve ilgili benzer

görevler yürüten kurumlarla gerekli işbirliğini yapmaktan; 7/y’de merkezi ısıtma sistemi ile ilgili işlerden bahsetmektedir. Öte yandan 7.maddenin ek fıkrasında da büyükşehir belediyesinin tarım ve hayvancılığın gelişmesi yönünde de birçok faaliyette bulunabileceği belirtilmiştir. Burada da görüldüğü üzere büyükşehirlerin tüm görev, yetki ve sorumlulukları insanların sosyal ihtiyaçlarını karşılamaya, sağlıklarını muhafaza edip canlarını korumaya, tarihi dokuyu muhafaza etmeye, eğitim hizmetleri sunmaya, ekonomik getiri elde etmeye, kültürü muhafaza etmeye, tarım hayvancılık, sulama işlemleri ile ekonomik getiri elde etmeye, insan hayatını ve çevreyi korumaya, toplumda zayıf kalan kesimi muhafaza etmeye yöneliktir ve bu konularda büyük şehir belediyeleri ciddi yetkilerle donatılmışlardır. Burada görüldüğü üzere milliyetçiliğin “koruma, millet menfaatinin gözetilmesi, milli birlik, millet refahı” söz konusu olduğu gibi ekonomik değerler de önemsenmektedir. Bu maddeler içerisinde 7/n’de belirtilen “mabet” ifadesi her türlü dini oluşumu içine almaktadır. Diğer din mensubu kimselerin hizmetinde olmak demek “iktidarın devamını sağlamak, bireye hürriyet vermek, ülke bütünlüğünü temin etmek” açısından milliyetçilik için önemli gözükmetedir¹⁸. Bu hususta millet olgusuna kültürel açıdan bakan düşünürlerden kavramsal çerçeve bölümünde yeterince bahsedildiği görülecektir.

5216 sayılı yasanın 8. maddesinde belirtildiği gibi alt yapı hizmetlerinin koordinasyon içinde yürütülmesi için ilgili kamu ve özel kuruluş üyelerinden oluşan bir koordinasyon merkezi oluşturulmuştur. Bu merkezin çalışma şekli ve yapısı “bütünleştirici, demokratik, millet faydası, tek elden hareket etme ve iletişim kurma” şeklindeki özellikleri ile milliyetçiliği vurgulamaktadır. Aynı şey 5216 sayılı yasanın 9. maddesindeki ulaşım hizmetlerinin koordinasyonunda da geçerlidir. 5216 sayılı yasanın 10. maddesi “Büyükşehir belediyesi ve ilçe belediyelerinin yetkileri ve imtiyazları”, 11.maddesi “Büyükşehir belediyesinin imar denetim yetkisi“, başlıklarını taşımak suretiyle özellikle 11.madde, büyükşehir belediyelerine ilçe belediyesinin imarını denetleme yetkisi vermiştir. Bu durum “vatandaş çıkarını gözetme, koruma, tek hareket etme” şeklinde milliyetçilik unsurlarını ifade etmektedir. 5216 sayılı yasanın 12. maddesi büyükşehir belediye meclisini anlatmakta, meclisin karar organı olduğunu belirtmekte ve bu organa tüm ilçe belediyelerinden de katılım sağlandığı bildirilmektedir. Ayrıca büyükşehir ilçe belediye meclislerinin çalışması konusunda “5393 sayılı Belediye Kanunu’na atıf yapılarak orada belirtildiği gibi işlediği anlatılmaktadır. Dolayısı ile 5393 sayılı Belediye Kanunu bu hususları 17. ve 32. maddeler arasında ifade etmiştir. Öncelikle belediye meclisinin görevleri ifade edilmiş, ardından meclis başkanlık divanının oluşturulması anlatılmış, meclis toplantıları, gündem, toplantı ve karar yeter sayısı, meclis kararının kesinleşmesi, ihtisas komisyonları, denetim komisyonu, meclisin bilgi edinme ve denetim yolları, başkan ve meclis üyelerinin yükümlülükleri, meclis üyeliğinin sona ermesi, meclisin feshi, boşalan meclisin görevinin yerine getirilmesi, huzur ve izin hakkı konuları ifade edilmiştir. Bu maddeleri genel olarak değerlendirdiğimizde meclisin karar veren bir organ olduğu göze çarpmakta ve böylece milliyetçiliğin “demokrasi, halk egemenliği” ilkeleri ön plana çıkmaktadır. Başkanlık divanının oluşturulmasında ise “demokrasi, iktidarın devamını sağlaması” ilkeleri ortaya çıkmaktadır ve özellikle yıllık faaliyet raporunun görüşülmesinde başkan vekilinin meclise başkanlık yapması da “millet faydası, koruma, millet adına hesap verme” ilkelerine işaret etmektedir. Meclis görüşmelerinin her ay düzenli yapılması “halk egemenliğinin devamlılığını” sağlarken, özellikle bütçe görüşmeleri dışındaki toplantı günlerinin beş günle sınırlandırılması da yine “hem herkesin seçilmiş olarak vazife almasını kolaylaştırmakta hem de milletin bütçesini düşünerek gereksiz yere ödeme yapılmasının önüne geçmekte” olduğundan “millet çıkarı” gözetilmiş olmaktadır, ayrıca milletle ilgili her konunun görüşülebilmesi de “özgürleştirici” bir durumdur. Kararların verilmesinde salt çoğunluğun olması ise “demokratik” bir durumdur. Acil durumlarda tekrar toplantı yapılabilmesi, gündemin önceden belli olmasına bağlı olarak üyelerin düşünme ve araştırma yapabilmesine müsaade etmesi, her üyenin gündem maddesi önerebilmesi, toplantı ve karar yeter sayılarındaki ölçülerin belirlenmesi, toplantıların halka açık olması milliyetçiliğin “özgürleştirici, korumacı, demokratik, millet faydasını gözetilen” özelliklerini yansıtmaktadır. Alınan kararların tutanağa işlenmesi, hukuka aykırı kararların tekrar görüştürülmesi ya da kararların kaldırılması için idari yargıya başvurulabilmesi, ihtisas komisyonlarının uzmanlık konularında dış yardım alarak profesyonel karar vermelerinin sağlanması, denetim komisyonu ile meclis kararlarına uygun davranılıp davranılmadığının sorgulanması ve hesap

¹⁸ İslam dini dışında var olan dinlere kaynak aktarılması -Türkiye nüfusunun çoğunluğunun Müslüman olmasına bağlı olarak- kendi milletinden olmayanlara hizmet etmek şeklinde yorumlandığında gayri milli bir sonuç ortaya çıkabilirse de başka dinlere gösterilecek ılımlı tavır dış ülkelerin algısında Türkiye’nin millet olarak her dine saygılı olduğu görüntüsü vermesi ve dış ülkelerde yaşayan Türklere de aynı şekilde dini anlamda ılımlılık gösterileceği düşünüldüğünde yine milli bir sonuç doğurmuş olacaktır.

verebilecek mekanizmanın oluşturulmuş olması, üyelerin bilgi edinme ve denetlemeye ilişkin bir takım araçları kullanabilmesi, hiçbir meclis üyesinin yakını ile ilgili alınan meclis kararına katılamaması, başkan ve üyelerin vazifeyi bıraktıktan sonra var olan meclise özgü bilgilerini şahsi çıkarlarına kullanmalarını engellemek için belli bir süre bu konularda faaliyette bulunmalarının engellenmesi, meclis üyeliğinin bazı durumlarda sona ermesinin mümkün hale getirilmesi, esas vazifesine aykırı hareket eden meclisin feshedilebilmesi, boşalan meclisin dahi görev yürütebilmesi için encümenin atanmış personeli ve diğer yöntemlerle gerekli önlemlerin alınmış olması ve üyelerin rahat çalışabilmesi için huzur hakkı ödenmesi milliyetçiliğin “koruma, millet çıkarını gözetme, özgürleştirme, demokrasi, halk egemenliği ve bunun sürekliliği” ilkelerine karşılık gelen fiillerdir.

5216 sayılı yasanın 13, 14 ve 15.maddelerinde anlatılan meclisin toplanması usulleri, meclis kararlarının kesinleşmesi ve ihtisas komisyonları konuları yukarıda açıklandığı gibi aynı ilçe belediyelerindeki gibi işlemektedir.

5216 sayılı yasanın 16. maddesi belediye encümenini ifade etmektedir. Meclis üyeleri ve belediye atanmış personelinden oluşan encümenin belediye başkanı başkanlığında toplanması söz konusu iken başkan yokken seçilmemiş biri olan genel sekreter başkanlığında toplanmaktadır. Üye sayısı olarak seçilmişler atanmışlardan fazla olsa da belediye başkanı olmadığı vakit üye sayıları eşit olmaktadır. Encümenin atanmış üyelere oluşma sebebi esasında meclis fesih hallerinde belediye hizmetlerinin aksamasını engellemek ve alanında uzman olan atanmışların “çoğu şimdiye kadar belediye yasasını okumamış meclis üyelerine” bürokrasi ve hukuk desteği sağlamaktır. Bu anlamda demokrasi ve halk egemenliğine karşı bir durum varmış gibi gözükse de atanmışların meclis feshinde yürüttükleri vazife ve verdikleri bilgi desteği temel alındığında milliyetçi anlamda “milli çıkarı gözettiği, iktidarın devamını sağladığı, toplum bağımsızlığının sürekliliğini sağladığını” söylemek mümkündür. Burada tespit edilen problem ise Büyükşehir Belediye Başkanı yokken atanmış bir genel sekreterin seçilmişlerin başına geçirilmesidir ve bu durum milliyetçiliğin “halk egemenliği, demokrasi, millet her şeyden önce gelir” özelliklerine aykırılık teşkil etmektedir.

5216 sayılı yasanın 17.maddesi büyükşehir belediye başkanından bahseder. Başkan halk tarafından seçilerek görev alır. Madde 17, “başkan vekilinin” ise Belediye Kanunu’nda belirtildiği gibi görevlendirileceğini ifade etmiştir. 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 19. maddesi meclisin meclis üyeleri arasından birinci başkan vekilini ve ikinci başkan vekilini gizli oyla seçtiğini, 40. madde ise başkan vekilinin başkan olmadığından başkan gibi yetkili olduğunu ifade etmektedir. Bu durumda milliyetçiliğin “halk egemenliği, demokrasi, ülke bütünlüğü, iktidar devamlılığı” ilkeleri gerçekleşmiş olacaktır. 5216 sayılı yasanın 17. maddesi ise Büyükşehir ilçe başkanlarının büyükşehir başkan vekili olamayacağını ifade etmektedir. Bu durum da büyükşehir ilçe belediyeleri arasında eşitliğin sağlanması anlamına gelir ki bu durumda da “milli çıkar, koruma, birleştiricilik” söz konusudur. Ayrıca büyükşehir ve ilçe belediye başkanlarının siyasi parti yönetim ve denetim organlarında vazife alamayacağı ve spor kulüpleri başkanlığı yapamayacağı, yönetiminde de bulunamayacağı ifade edilerek yine “halk menfaatleri, toplum bağımsızlığının sürekliliği” mümkün olmuştur. Yasanın 18. maddesinde büyükşehir belediye başkanının görevleri yer almaktadır. 18.maddenin fıkraları incelendiğinde başkana belde ve belediyenin hak ve menfaatlerini koruma, belediye performansını artırma, meclis ve encümenin kararlarını uygulama, bütçeyi en iyi şekilde kullanma, bağlı kuruluşların etkin çalışmasını temin etme, yoksul, muhtaç ve engellilere gerekli yardımları yapma yetkileri verilmiştir. Dolayısı ile milliyetçiliğin “millet faydasını temin etme, koruma, tek çeşit hareket etme, bütünleştirici olma” gibi özelliklerini taşımaktadır. Yasanın 19. maddesi ise belediye başkanlığının sona ermesi başlığını taşıyarak detaylar için Belediye Kanununa atıf yapmaktadır. Ancak büyükşehir ve ilçe başkanlarının, büyükşehir belediye meclisinin feshine neden olduğu vakit Danıştay tarafından görevine son verileceği ifade edilmektedir. Belediye başkanının görevden alınması ile ilgili olan 5393 sayılı yasanın 44. maddesine bakıldığında ise göreve devam etmemesi durumunda, seçilme yeterliliğini kaybettiğinde, ciddi hastalık ve engellilik durumunda ve de son olarak meclisin feshine sebep olan fiilleri yürüttüğünde başkanlığın biteceğini ifade etmiştir ki her ne kadar halkın seçtiği bir başkanın görevden atılması söz konusu olsa da “milli çıkar, koruma, iktidarın devamı, vatanseverlik” özelliklerinin “gereği” yapılmıştır. 5216 sayılı yasanın 20. maddesi ise belediye başkanlarının danışman atayabileceğini, danışmanların başkanın görevi süresinden fazla görev alamayacağını, en az dört yıllık okul mezunu olmaları gerektiğini ifade eden tedbirler yer almaktadır. Bu durum belediye başkanının performansını artırması ve duraksamadan çalışması için gerekli görüldüğünden “millet menfaati” söz konusudur. 5216 sayılı yasanın 21. maddesi

ise büyükşehir belediye teşkilatından bahsetmektedir. Teşkilatın “norm kadro¹⁹” ya uygun oluşturulması söz konusudur. Bu ifade ekonomik olarak “millet menfaatine” karşılık gelmektedir. Büyükşehir belediye başkanı yardımcısı olmadığı için genel sekreter ve yardımcıları atanması söz konusu olmaktadır. Dolayısı ile başkan adına sekreter ve yardımcılarının belediye hizmetlerini yerine getirmesi söz konusudur. Genel sekreterlik biriminin kurulması büyükşehir belediye başkanını güçlendiren bir uygulamadır (Mecek ve Doğan, 2015:233). Sekreter yardımcılarının da norm kadroya uygun atanması ekonomik anlamda “milli menfaat”i ortaya koymaktadır. 5216 sayılı yasanın 22. maddesi ise personel istihdamını konu edinmektedir. Personeli büyükşehir belediye başkanının atadığı ifade eden maddede ayrıca genel sekreterin bakanın teklifi üzerine Çevre ve Şehircilik Bakanı tarafından atandığı belirtilmekte ve sekreter ile sekreter yardımcılarının üst düzey ekonomik katkılardan faydalanabileceği belirtilmektedir. Bu durumun ekonomik anlamda “millet menfaatine aykırı bir durum olduğunu” söylemek doğru olacaktır. Öte yandan aynı maddenin son fıkrasında “sözleşmeli ve işçi statüsündeki çalışanlar hariç” belediye memurlarına gerekli şartların oluşması halinde iki defaya kadar ikramiye verilebileceği belirtilmiştir. Bu durum “koruma, demokrasi, birleştirici ve bütünleştirici olma, milli birlik, ülke bütünlüğü, milli kimlik” özelliklerine aykırılık teşkil etmektedir. Ayrıca gereksiz ödemelerle israfa da neden olabilmektedir.

5216 sayılı yasanın 23. maddesinde büyükşehir belediyesinin gelirleri yer almaktadır. Burada dikkat çeken kısım ise büyükşehir belediyesi, bağlı kuruluş ya da ilçe belediyesi, “tahsil ettikleri gelirlerinden birbirlerine ödemeleri gereken tutarları ve de su, atık su ve doğalgaz bedellerini” zamanında yatırmazlarsa “gecikmeden kaynaklanan faiz ve zarardan” “ilgili belediye başkanları, bağlı kuruluş genel müdürleri ve saymanlar” sorumludur. Bu durum milliyetçiliğin “millet menfaati, koruma, vatanseverlik” özellikleri ile örtüşmektedir. 5216 sayılı yasanın 24. maddesinde büyükşehir belediye giderleri yer almaktadır. Mahallin ihtiyacını karşılamaktan kültür ihtiyaçlarını karşılamaya ve ihtiyaç sahiplerine katkı sağlayarak millet kaynaşmasını sağlamak yönünde giderlerin yöneldiği alanlar “millet menfaati, koruma, bütünlük” gibi milliyetçi ilkelere uygun gözükmektedir. 5216’nın 25.maddesinde büyükşehirin bütçesi ifade edilmiştir. Burada ilçelerle birlikte büyükşehir bütçesinin koordineli ve hizmet bütünlüğü sağlayacak şekilde harcandığı gözükmektedir. Öte yandan ilçe bütçelerindeki yanlışların düzeltilmesine yönelik kontroller de yine büyükşehir tarafından yapılmaktadır ancak ilçe belediyeleri bu şekilde yapılan müdahalelerin yasa dışı olduğunu düşünüyorlarsa Danıştay’a gidebilmektedirler. Bu maddede bütçenin hazırlanması ve uygulanmasına ilişkin Belediye Kanunu’na atıf yapılmıştır. Bu konuda 5393’ün 61.maddesi belediye bütçesi başlığını taşımaktadır ve burada bütçenin stratejik plan ve performans programına uygun olarak üç yıl için hazırlandığı, bütçe dışı harcama yapılamayacağı, bütçenin verimli kullanılmasından başkan ve harcama yetkililerinin sorumlu olduğu belirtilmektedir. Buradaki ifadeler milliyetçiliğin “milli menfaat ile koruma” özelliklerine uygundur. 5393’ün 62. maddesi ise bütçenin hazırlanması ve kabulü başlığını taşımakta ve bütçenin hazırlanmasındaki aşamaları anlatmaktadır, burada bütçenin çeşitli aşamalarda kontrolden geçmesi ve meclisin onayına sunulması milliyetçiliğin “halk egemenliği, demokrasi, millet menfaati” ilkelerine uygun olması yönüyle dikkate değerdir.

5216 sayılı yasanın 26. maddesinde şirket kurulması başlığını taşımakta ve büyükşehir belediyesinin hizmet alanları ile ilgili şirket kurabileceği, mülkiyetinde ve tasarrufunda bulunan “hafriyat sahalarını, toplu ulaşım hizmetlerini, sosyal tesisler, büfe, otopark ve çay bahçelerini” işletebileceği ya da işletilmesini devredebileceği ifade edilmiştir. Türkiye’de yerel yönetimlerin gelirlerinin büyük bir kısmı merkezi idare tarafından aktarılan tutarlardan oluşmaktadır (Mecek ve Akın, 2015:445). Burada büyükşehirliere hizmeti daha rahat yürütebilmeleri ve de istediklerinde yüklerini özel sektöre aktarabilmeleri için fırsatlar sunulmuştur. Ayrıca yerel yönetimlere daha çok finansal kaynak oluşturabilme imkânı da tanınmıştır. Bu durum milliyetçiliğin “millet menfaati ile koruma” özellikleri ile uyumludur. Yasanın 27. maddesi belediyeler arası hizmet ilişkileri ve koordinasyon başlığını taşımaktadır. Bu maddeye göre belediyeler arası hizmetlerin yürütülmesinde büyük şehrin koordinatör

¹⁹ Norm kadro uygulamasının amacı: 1)Kişi ihtiyaç duyulduğu kadar kurumda çalıştırılarak ülke kaynaklarının verimli olarak kullanılması, 2) Görevde yükselme ve yer değiştirmelerde her zaman şikâyet konusu olan torpil ve adam kayırma ile ilgili çeşitli duyumların önlenmesi, 3) Bir kuruluş ya da bir birimin öngörülen amacına ulaşması için kullandığı teknoloji de göz önünde tutularak amacı doğrultusunda yapması gerekli işlerin iş yüküne göre orada istihdam edilmesi gerekli personel sayısının nitelikleri itibarıyla belirlenmesi, 4) Gereksiz istihdamın önlenmesi, 5) İşgücü verimliliğinin artırılmasıdır (<https://www.nedir.com/norm-kadro> , E.T: 07.07.2019).

olduğu belirtilmiştir. Özellikle ilçeler arası hizmet kargaşası olduğunda büyükşehir belediye meclisi sorun çözücü olmaktadır. Ayrıca “meydan, bulvar, cadde, yol, sokak, park, spor ve kültürel tesislerin büyükşehir belediyesi ile büyükşehir kapsamındaki diğer belediyeler arasında dağılımına” büyükşehir belediye meclisi karar vermektedir. Mücavir alanların ilçe belediyeleri arası dağılımına da büyükşehir belediye meclisi karar vermektedir. Büyükşehir belediyesi hizmetlerini ilçe belediyeleri arasında dengeli yürütmek zorunda olduğu gibi eğer ilçe belediyesinin belirlenen hizmeti kendi başına yapması mümkün değilse maliyetini karşılamak üzere büyükşehir meclisi kararı ile büyükşehirden yardım alarak ya da tamamını büyükşehir yapdırarak yerine getirebilir. Maddenin devamında büyükşehir ile ilçe belediyelerinin ortak proje yapabileceği, büyükşehir ile bağlı kuruluşların faizsiz bir şekilde birbirlerine ödünç para verebileceği, birlikte ihtiyaç duyulan işlerde o işi en uygun maliyetle yapabilecek olana işin yaptırılabilmesi ifade edilmektedir. Burada milliyetçiliğin “tek hareket etme, birleştirici ve bütünleştirici olma, koruma, iktidarın devamını sağlama, özellikle ekonomik anlamda millet faydasını gözetme” özelliklerine yer verilmiştir.

5216 sayılı yasanın 28. ve 33. maddeleri arası ise diğer hükümler, değiştirilen hükümler, yürürlükten kaldırılan hükümler, yürürlük ve yürütme başlıklarını taşımaktadır. Ayrıca aynı yasada yer alan ek madde 1’de “Büyükşehir belediyelerinde engellilerle ilgili bilgilendirme, bilinçlendirme, yönlendirme, danışmanlık, sosyal ve mesleki rehabilitasyon hizmetleri vermek üzere engelli hizmet birimleri oluşturulur” ifadesi yer almakta ve bu hususta diğer kurumlarla işbirliği yapılacağı bildirilmektedir. Bu fiiller milliyetçiliğin “iktidarın devamını sağlama, birleştirici ve bütünleştirici olunması, milli birlik, milli dayanışma” özelliklerini barındırmaktadır. Ek madde 2’ye göre ise “birleşme, katılma” gibi sebeplerle büyükşehir sınırlarına giren belediyelerin yürütmekte olduğu işlere ilişkin bina, tesis, araç, ayrıca yatırım, borç, alacak büyükşehir belediyesi veya ilgili kuruluşa devredilirken, aynı şekilde personelin de devri söz konusudur. Devir tamamen gerçekleşene kadar ilgili belediye görevine devam eder. Burada belirtildiği gibi devir esnasında da halka olan hizmet aksatılmadan, çalışanlar mağdur edilmeden süreç devam ettirilirken hizmetin aksamaması için de devir işi bitene kadar belediyenin hizmete devam etmesi söz konusu olmuştur. Dolayısı ile milliyetçiliğin “millet faydası gözetme, iktidar devamlılığı” özellikleri geçerli olmaktadır. Aynı yasanın Geçici madde 1’i büyükşehirlerin bu yasanın yürürlüğü itibarıyla iki yıl içinde “1/25.000 ölçekli nazım imar plânlarını” tamamlama vazifesi verse de Geçici madde 2’nin göre diğer büyükşehir belediyelerden farklı olarak Kocaeli ve İstanbul’un büyükşehir belediye sınırlarını il mülki sınırı olarak kabul etmesiyle milliyetçiliğin “ülke bütünlüğü, tek çeşit hareket etme, milli birlik” özelliklerine aykırı hareket edilmiştir. Öte yandan büyükşehir belediyelerinin nüfuslarına göre büyükşehir belediye sınırları belirlendikten sonra bu sınırlar içinde kalan köylerin tüzel kişiliği sonlandırılarak mahalleye dönüştürülmüştür. Orman köylerinin ise tüzel kişilikleri devam ettirilmiştir. Bu durum da bir eşitsizlik yaratmakta ve “millet menfaati, birleştirici ve bütünleştirici olma, milli birlik” hususlarına aykırılık teşkil etmektedir. Her ne kadar 2012’de çıkarılan 6360 sayılı yasa ile birlikte bu konuda büyükşehirler arası bir uygulama eşitliği sağlansa da 2012’ye kadar olan süreçte bu eşitsizlik devam etmiştir²⁰. 5216 sayılı yasada yer alan geçici madde 3, 4 ve 5 ise bu çalışmanın konusu dışında bir içeriğe sahiptir. Yasanın sonunda yer alan “5216 sayılı yasaya işlenemeyen hükümler” başlığı altında ise geçici madde 2’ye dair ayrıntılar ifade edilmiştir.

6360 sayılı yasanın “çeşitli hükümler” başlığını taşıyan 3. maddesine göre ilçe belediyelerin ya da ilçe belediyesinin isteği üzerine büyükşehir belediyesi, tüzel kişiliği kaldırılan köylerde²¹ “yörenin geleneksel, kültürel ve mimari özelliklerine uygun tip mimari projeler” yapabilir ya da yaptırabilirler. Burada özellikle yörenin geleneksel, kültürel ve mimari özelliklerine uygun davranılması gerektiğinin belirtilmesi “millet faydası, koruma, milli kültür ve milli kimlik” özelliklerine uygun bir durumdur. 6360 sayılı yasanın geçici madde 1 ve 2’sinde ise yasanın yürürlüğe girmesi sonrası tüzel kişiliği kaldırılan

²⁰ Burada dikkat çeken bir diğer husus belediyelerin ve köylerin tüzel kişiliklerinin kaldırılmasıdır. Bu durum, milliyetçiliğin özellikleri bağlamında yerel anlamda “demokrasi açısından” eleştirilebilirse de bu düzenlemenin ölçek ekonomisi açısından gerekli olduğu değerlendirilmektedir. Ancak Büyükşehir sınırları içerisinde hizmetin uzak yerleşim yerlerine dağıtılması kimi yerleşim yerlerinde kolay olsa da kimi yerleşim yerlerinde zor olabilecektir. Çünkü Kocaeli ve Konya; İstanbul ile Antalya coğrafik yönden ve ulaşım yönünden aynı özellik sergilememektedir. Ancak yasanın çıkarılmasında yaklaşımın millet menfaatine dönük olması bu uygulamada da bu durumun gözetilerek hareket edildiğini düşündürmektedir.

²¹ 2012 yılında 6360 sayılı yasa ile yapılan değişiklik sonucunda büyükşehir sınırları içerisinde yer alan tüm köyler mahalleye dönüştürülmüş ve tüzel kişilikleri sona erdirilmiştir. Dolayısıyla mevcut hüküm, tüm büyükşehir il sınırlarını kapsayacak genel bir uygulama haline gelmiştir. Uygulamada il ve ilçe merkezinde bulunan geleneksel mahalleler ile köyden dönüşen mahalleler birbiri ile aynı statüye dönüştürülmüştür. Mahallelerin hukuki statüsü, tarihsel gelişimi, organları, görev, yetki ve sorumlulukları ile mahalle ile ilgili diğer hususlar hakkında kapsamlı bilgiler edinmek için Bkz.: Yılmaz ve Mecek, 2019:769-799.

yerlerde önceden ilanı yapılmış alımlar hariç personel alınmayacağı ve tüzel kişiliğin sona ereceği tarihi geçecek şekilde hizmet alımı yapılamayacağı belirtilerek milliyetçiliğin “milli menfaat, milli çıkar, koruma” özelliklerine uygun davranılmıştır. Öte yandan geçici madde 1 içerisinde, geçiş aşamasında “Belediye hizmetlerinin aksaması hâlinde, valiler seçim tarihinden itibaren altı aylık sürede, bu yasayla kurulan belediyeler arasında koordinasyonu sağlar ve gerekli tedbirleri alır.” ifadesi yer almaktadır ki bu da “millet menfaati, koruma” gibi özelliklere temas etmektedir. Aynı maddenin son fıkrası “İstanbul ve Kocaeli hariç, büyükşehir, büyükşehir ilçe belediyeleri ve bağlı idareler yatırım bütçelerinin en az % 10’unu on yıl süre ile bu yasa kapsamında belediye sınırlarına dâhil olan yerleşim yerlerinin altyapı hizmetleri için ayırır ve kullanırlar” demek sureti ile milliyetçiliğin “ülke bütünlüğü” özelliğine aykırılık ortaya konmuştur, çünkü Kocaeli ve İstanbul bu işten ayrı tutulmuştur. Ancak bu iki şehrin diğer büyükşehirlere kıyasla daha gelişmiş olması ve daha önceden büyükşehir olmak sureti ile pek fazla gelişme sorunu yaşamayacağı düşünüldüğünde bu istisnanın gerekçesi ortaya çıkmaktadır.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Milliyetçiliğin 18.yüzyılda krala ve prensliklere karşı halkı yücelten ve yöneten konumuna getiren bir yapı olarak işlevselleşmesinin peşi sıra 19.yüzyılın ortalarında sömürgeci siyasetin içini dolduran bir özellik taşımasının ardından 20.yüzyıla gelinmesi ile birlikte iki dünya savaşı ve sonrasında eksen değiştirerek “sömürgelerin sömürgeci yöntemlere başkaldırısının ifadesi” halini almıştır. Bu açıdan bakıldığında 18.yüzyılda krala ve prenslere karşı “liberal milliyetçilik; 19.yüzyılın başlarında birliklerin oluşması ve milli birliklerin kuruluşu ile “muhafazakâr milliyetçilik”, 19.yüzyılın sonlarında bir yanda merkezi ulus devletler mevcutken diğer yandan ötekileştiren ve ötekini tehdit altına iten “ırkçı, şovenist ve yayılımcı milliyetçilik; 20. yüzyıla gelindiğinde ise sömürgeye karşı yerel unsurların bağımsızlığına ehemmiyet veren “anti-kolonyalist milliyetçilik” şeklinde belirtilen milliyetçiliklerin var olduğunu söylemek mümkün gözükmektedir (Korkmaz, 2016:24-25) Dolayısıyla milliyetçilik uzun yıllar boyunca özünü korumak suretiyle bukalemun gibi renk değiştirerek toplumların ihtiyaçlarına cevap üretebilen bir ideoloji olmuştur. Bu mesele nereniz ağrırsa ağrısın aynı ağrı kesiciyi kullanmanız gibi bir durumu ifade etmektedir.

İlkçi kuram, milletleri doğal yapılar olarak görmekle birlikte milletlerin eski çağlardan beri var olduklarını kabul etmektedir; Modern kuram ise milliyetçiliğin ilkçi kuramdaki gibi eskilere dayanmadığını, bu ideolojinin ancak modern zamanların, dolayısıyla yakın tarihin bir ürünü olduğunu kabul etmektedir. Bu iki görüşün ortasında da etno-sembolcü kuramın olduğu kabul edilmektedir. Bu şekilde farklı kuramların olması milliyetçiliğin tanımının yapılmasını da zor bir hale getirmektedir. Ayrıca bu bakış açılarının farklı olmasına bağlı olarak milliyetçiliğin tarihi de çeşitlenmektedir. Öte yandan milliyetçiliğin de millet gibi tarihi süreçte anlamsal değişime uğradığını hatırlamak gerekmektedir. Bu durumun varlığına ilaveten milliyetçiliğin özellikle kaos durumlarında toplumu ayakta tutan bir ideoloji olmasına dayanarak her ihtiyaçta kullanılmaya çalışılmasına bağlı olarak birçok milliyetçilik tipolojisinin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu türlerden bir kısmı çalışmada verilmek sureti ile birçok çeşidin de olduğu bilinmektedir ve bu durumda geçen süreçte milliyetçiliğin yeni kullanımlara erişeceği de öngörülebilir.

Türkiye’de ise milliyetçilik Avrupa’da olduğundan farklı işlemiştir. Sınıfsız bir yapının olduğu, milletlerin dine göre ayrıldığı Osmanlı’da milliyetçilik imparatorluğu parçalayan bir unsurken diğer yandan parçalanmayı durdurmak için de kullanılmıştır. Sonraki süreçte ise milletin içini doldurmak ve yeni devleti ihya etmek için farklı bir formatta kullanımı söz konusu olmuştur. Bugün Türk milliyetçiliği dendiğinde ilk ortaya çıktığı andan bugüne dek tek bir formatta tanımlandığını söylemek mümkün değildir. Ayrıca aynı dönemde farklı milliyetçilik türleri ya da görüşleri de olagelmıştır. Bugüne gelindiğinde AK Parti’nin milliyetçiliği de kendisinden öncekilere göre farklılık arz etmektedir. Dolayısıyla AK Parti’nin milliyetçiliği tüm çerçevesi ile ortaya konamasa da Büyükşehir Belediye Kanunları üzerinde etki ettiği görülmektedir. “5216 sayılı yasa”, 6360 sayılı yasa değişiklikleri ve Belediye Kanunlarına yapılan atıfları çerçevesinde incelendiğinde ve bu konuda ilgili yasalar metinsel açıdan içerik olarak analiz edildiğinde, genel olarak milliyetçiliği çağrıştıran “millet faydası, demokrasi, halk egemenliği, özgürleştirme, koruma, iktidarın devamını sağlama, milletin her şeyden önce gelmesi, milli kültür ve milli kimliğe sahip çıkma, birleştirici ve bütünleştirici olma, toplum bağımsızlığı, vatanseverlik, ülke bütünlüğü, milli dayanışma, tek çeşit düşünme-hareket etme-iletişim kurma, vatandaş çıkarını gözetme” özelliklerini ifade ettiği görülmektedir. Öte yandan sadece 5216/16,

5216/22, 5216/geçici madde 2’de milliyetçiliğin “halk egemenliği, demokrasi, millet her şeyden önce gelir, koruma, birleştirici ve bütünleştirici olma, milli birlik, ülke bütünlüğü, tek çeşit hareket etme, millet menfaati” özelliklerine aykırı bir durum olduğu tespit edilmiştir.

AK Parti’nin muhafazakâr demokrat kimliği ile bunun içerisinde var olan milliyetçilik bakış açısı ilgili büyükşehir yasalarına “yasaların metinsel görümümü üzerinden” yansımış olmakla beraber, yeni yapılacak akademik çalışmalarda “dış ilişkiler ve devlet güvenliği” içerikli yasalara bakılması da milliyetçi ideolojinin yansımaları daha iyi ortaya koyabilmek açısından faydalı olacaktır. Çünkü belediyelerin hizmetleri ile ilgili yasalarda bile bu denli milliyetçilik özelliğinin söz konusu olması “güvenlik temelli” milli duyguları uyandıracak olan yasalarda milliyetçiliğin tesirinin daha fazla olacağını göstermektedir.

Milliyetçilikle ilgili olarak yasa maddelerinin sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan incelenmesi yapıldığında “çevrenin düzenlenmesi ve korunması, sağlık hizmetleri yürütülmesi, konut yapılıp dağıtılması, kentleşme, tarihi dokunun korunması, sosyal alanların oluşturulması, kütüphaneler, hayvan barınakları, teknoloji alanları, kamu hizmet alanları ve rekreasyon alanları yapılması, sivil toplum ve özel sektörle işbirliği yapılması, ihtiyaç sahibi olanlar ve muhtaçların gözetilmesi, başkanların dahi denetlenebilmesi, denetimin sürekliliği, hesap verebilirliğin sağlanması, şeffaflığın işletilmesi, demokratik karar alınması, görevi yapamayanları görevden alınması, hukuka aykırı karara karşı mahkemeye gidilmesi, sağlık ve refahın önemsenmesi” gibi konular sosyal ve kültürel anlamda milliyetçiliğin yansıdığı alanlar olmakla beraber “personel istihdamı, norm kadro, bütçe oluşturulmasının belirli şartlara tabi olması ve denetlenmesi, hizmetlerin organize olarak görülmesi, büyük şehir yapımında belli nüfus kriterinin öngörülmesi ile ölçek ekonomisinin gözetilmesi, ticaret ve sanayi zenginleştirme girişimleri, ekonomik yatırımlar yapılması” gibi hususlar da ekonomik anlamda milliyetçiliği oluşturmaktadır. Öte yandan her belediyenin var olan bütçesi ve ihtiyaçları farklı olduğundan ve bu duruma göre faaliyetleri değiştiğinden “sosyal, kültürel ya da ekonomik anlamda milliyetçilik” anlayışının hangisinin daha ağır bastığı hususu belediyeden belediyeye ve durumdan duruma değişecektir düşüncesi düşüncesi daha kabul edilebilir gözükmektedir.

KAYNAKÇA

- AFŞAR, E. (2014). “Fransız İhtilali’nin Milliyetçilik Bağlamında Osmanlı Devleti’ne Yansımalar”, *Tehcirin 100. Yılında Osmanlı’nın Son Dönemindeki İsyenlar*, Mehmet Karataş, Hatip Yıldız, Oktay Bozan (Ed.), Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, ss.45-56.
- AFŞAR, E. (2020). Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın “Programları” Ekseninde Mukayesesi, *History Studies*, 12(4),1351-1380.
- AKDOĞAN, Y. (2003). *Muhafazakar Demokrasi*, Ankara, <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/2633>, (E.T:07.07.2019)
- AKDOĞAN, Y. (2004). *Ak Parti ve Muhafazakar Demokrasi*, 2. Baskı, İstanbul: Alfa Yayınları.
- ALTHUSSER, L. (2000). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, Yusuf Alp ve Mahmut Özışık (Çev.), 4. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- ANDERSON, B. (1995). *Hayali Cemaatler, Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, Sosi Dolanoğlu ve Semih Sökmen (Hazırlayanlar), 2. Baskı, İstanbul: Metis Yayınları.
- ATMACA, Y. (2013). Optimal Belediye Büyüklüğü ve Yeni Büyükşehir Belediye Yasası. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(2),168-184.
- BARADAT, L. P. (2012). *Siyasal İdeolojiler-Kökenleri ve Etkileri*, Abdurrahman Aydın (Çev.), 1. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- BELLİ, A. ve AYDIN, A. (2016). 6360 Sayılı Yasa ile Kapatılan Belde Belediyelerinin Hizmette Etkinlik, Verimlilik Ve Temsil Sorunsalı Üzerine Bir Alan Araştırması: Önsen Belediyesi Örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(43), 1698-1713.
- BELLİ, A. ve AYDIN, A. (2017). 6360 Sayılı Kanun ve Yerelde Merkezileşme, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 2(55),401-413.

- ÇAĞLA, C. (2015). *Yeni Başlayalar İçin Siyaset Bilimi*, 1. Baskı, İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- EAGLETON, T. (1996). *İdeoloji*, 1. Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- ERTAN, T. F. ve ÖRS, O. (2018). Milliyetçiliğin Müphemliği: Milliyetçilik Nedir? *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 62, 39-84.
- GELLNER, E. (1998). *Milliyetçiliğe Bakmak*, Simten Coşar, Saltuk Özertürk ve Nalan Soyarık (Çev.), 1. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- GEORGEON, F. (1986). *Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri -Yusuf Akçura(1876- 1935)*, Alev Er (Çev.), 1. Baskı, Ankara: Yurt Yayınları.
- GÖÇEK, F. M. (2008). Osmanlı Devleti'nde Türk Milliyetçiliğinin Oluşumu: Sosyolojik Bir Yaklaşım, Defne Orhun (Çev.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce –Milliyetçilik- içinde*, c: 4, İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 63-76.
- HABERMAS, J. (2012), *Öteki Olmak, Ötekiyle Yaşamak*, 6. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- HAYES, C. J. H. (2010). *Milliyetçilik Bir Din-Batı Siyasal Düşüncesinde 'Ulusalcılık' Tasavvuru-*, Murat Çiftkaya (Çev.), 2. Baskı, İstanbul: İz Yayıncılık.
- HEYWOOD, A. (2013), *Siyasi İdeolojiler*, 5. Baskı, Ankara: Adres Yayınları.
- HOBBSAWM, E.J. (2010). *1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik, Program, Mit, Gerçeklik*, Osman Akınhay (Çev.), 4. Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- KAFESOĞLU, İ. (1970). *Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- KALAYCI, H. (2008). Etnisite ve Ulus Karşılaştırması. *Doğu Batı*, 44, 91-113.
- KALAYCIOĞLU, E. ve SARIBAY, A. Y. (2016) Tanzimat: Modernleşme Arayışı ve Politik Değişim, *Türk Siyasal Hayatı, Türkiye'de Politik Değişim ve Modernleşme İçinde*, Ersin Kalaycıoğlu ve Ali Yaşar Sarıbay (Ed.), 6. Baskı, İstanbul: Sentez Yayınları.
- KARAARSLAN, E. (2014). *Açıklamalı 6360 Sayılı Kanun*, 1.Baskı, Antalya: BEKAD Yayınları.
- KARPAT, K. H. (2009), *Osmanlı'dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji*, 3. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları.
- KEDOURİE, E. (1971). *Avrupa'da Milliyetçilik*, M. Halûk Timurtaş (Çev.), 1. Baskı, Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- KERESTECİOĞLU, İ. Ö. (2010). Milliyetçilik, *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler içinde*, H. Birsen Örs (Der.) 4. Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınlar.
- KORKMAZ, T. (2016). *Tipolojik ve Kuramsal Bağlamda Milliyetçilik ve Anadoluculuk*, 1. Baskı, Ankara: a-Kitap Yayınları.
- KUSHNER, D. (1979). *Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu (1876-1908)*, 1. Basım, İstanbul: Kervan Yayınları.
- MARDİN, Ş. (1997). *İdeoloji*, Toplu Eserleri 3, 4. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- MECEK, M. ve AKIN, F. (2015). Türkiye'de Yerel Yönetimler Girişimciliği, *İdari ve Mali Açından Türkiye'de Yerel Yönetimler içinde* Mehmet Mecek, Mesut Doğan, Bekir Parlak (Ed.), Antalya: Bekad Yayınları, ss.445-469.
- MECEK, M. ve DOĞAN, H. (2015). İstihdam Açısından Yerel Yönetimlerin Organizasyon Yapısı ve Personel Yönetimi, *İdari ve Mali Açından Türkiye'de Yerel Yönetimler içinde* Mehmet Mecek, Mesut Doğan, Bekir Parlak (Ed.), Antalya: Bekad Yayınları, ss.211-273.
- MERMER, A. (2018). *Türk Milliyetçiliğinin Değişimi ve Siyasal Kimlik Olarak İnşası: Adalet ve Kalkınma Partisi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- ÖZKIRIMLI, U. (1999). *Milliyetçilik Kuramları Eleştirel Bir Bakış*, 1. Baskı, İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- ÖZKIRIMLI, U. (2008). *Milliyetçilik ve Türkiye-AB İlişkileri*, Dış Politika Analiz Serisi-6, İstanbul: Tesev Yayınları.
- RECEBOV, R. ve Taş, C. (2018). *Liberal Milliyetçilik: Kabileden Devlete; Etnikçilikten Milliyetçiliğe, Milliyetçilik Tipolojileri içinde*, Hasan Acar (Ed.), 1.Baskı, Ankara: Nobel Yayınları.
- SARINAY, Y. (2005). *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları*, 3. Baskı, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- SMITH, A. D. (2002). *Ulusların Etnik Kökeni*, Sonay Bayramoğlu ve Hülya Kendir (Çev.), 1. Baskı, Ankara: Dost Kitabevi.
- SMITH, A. D. (2009). *Milli Kimlik*, Bahadır Sina Şener (Çev.), 5. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- SMITH, A. D. (2013). *Milliyetçilik-Kuram, İdeoloji, Tarih-*, Ümit Hüsrev Yolsal (Çev.), Ankara: Atıf Yayınları.
- ŞEN, Y. F. (2008). *Türk Siyasal Kültüründe Millet Algısı ve Milliyetçilik*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- ŞİMŞEK, O. (2016). *Medeniyet ve Sistem İnşa Edici Vasfıyla Tevhidi Düşünce*, 1. Baskı, Ankara: İlmar Yayınları.
- TEKİN, Ü. (2004). *Ak Parti'nin Muhafazakâr Demokrat Kimliği*, 1. Baskı, Ankara: Orient Yayınları.
- VINCENT, A.(2006), *Modern Politik İdeolojiler*, Arzu Tüfekçi (Çev.), İstanbul: Paradigma Yayınları.
- YEGEN, C.(2018). *Siyasal İletişim*, Propaganda ve Ulusal Kimlik, 1. Baskı, İstanbul: Kriter Yayınları.
- YESEVİ, Ç. G. (2018). *Türk Milliyetçiliği, Doğuşu, Yükselişi ve Siyasal Yansımaları*, 1. Baskı, Ankara: Kripto Yayınlar.
- YENİÇERİ, Ö. (2017). *Bağımlılık Paradigması ve Türk Milliyetçiliği*, 7. Baskı, Ankara: Kripto Yayınları.
- YILMAZ, V. (2018), *6360 Sayılı Yasa İle Oluşturulan Yeni Büyükşehir Belediye Modelinin Uygulamadaki Yansımaları: Hatay, Malatya, Manisa ve Van Büyükşehir Belediyesi Örnekleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Mustafa Kemal Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- YILMAZ, V. ve MECEK, M. (2019). Türkiye'de Mahalle Yönetimlerinin Tarihsel Gelişimi ve Hukuki Statüsü, *İdealkent Dergisi*, 10(27),769-799.
- <http://kayfor12.blogspot.com/> ,E.T.06.07.2020
- <http://www.kaysem10.deu.edu.tr/> , E.T.06.07.2020
- <https://www.nedir.com/norm-kadro> , E.T.07.07.2019
- <http://www.tbb.gov.tr/belediyelerimiz/istatistikler/genel-istatistikler/> E.T:04.06.2019
- 6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun
- 5393 sayılı Belediye Kanunu
- 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu
- 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası